

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№28 (5084) 31 ліпеня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

*3 капсулы часу.
Пясняр
абуджэння
стар. 4*

*Што
адбылося
з В. Гапеевай
стар. 7*

*Вайна,
боль,
дараванне
стар. 14*

Шматкроп'е нацыянальнага

Фота Кастуся Дробава.

Палатно і алей, ніткі і папера, люстра і шкло — аўтару ў мастацтве падуладны любыя матэрыялы і рэчывы, калі ў яго ёсць мэта. Выстаўка «Трынале сучаснага мастацтва», што працуе ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» здольная паказаць, на што скіраваны роздумы і памкненні сучасных мастакоў і якімі здабыткамі можа ганарыцца галіна.

Трынале сучаснага мастацтва арганізавана па выніках Рэспубліканскага конкурсу «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва» 2019—2020 гадоў. Сярод задач конкурсу, які праходзіць другі раз, — адраджэнне і развіццё найлепшых традыцый і дасягненняў нацыянальнага выяўленчага мастацтва, прыцягненне да яго ўвагі шырокіх колаў грамадства, а таксама павышэнне прафесійнага майстэрства ўдзельнікаў конкурсу. Арганізатары імкнучца выявіць і падтрымаць таленавітую моладзь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20028

«ЛІМ»-акцэнтны

Узнагароды. Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 290, паведамляецца на афіцыйным сайце Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, за шматгадовую плённую працу, высокае прафесіянальнае майстэрства, значны асабісты ўнёсак у развіццё культуры і мастацтва ганаровага звання «Народны артыст Беларусі» ўдастоены саліст оперы — вядучы майстар сцэны Уладзімір Громаў. Артыстка аркестра — вядучы майстар сцэны Ларыса Ласоцкая атрымала ганаровае званне «Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь», а дырыжор Андрэй Галанаў удастоены ганаровага звання «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь». Медалём Францыска Скарыны ўзнагароджаны артыст аркестра — вядучы майстар сцэны Аляксей Афанасьеў, дырыжор Іван Касцяхін, артыстка хору Святлана Цітова.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Рыгора Белацаркоўскага з 75-годдзем. «Ваша багатая творчая біяграфія і адданае служэнне сцэне выклікаюць шчырую павагу і ўдзячнасць шматлікіх паклоннікаў. Яркі талент і высокі прафесіяналізм па праву заслужылі прызнанне калег і шчырую любоў глядачоў», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка пажадаў Рыгору Белацаркоўскаму, каб яго невычэрпная энергія і ў далейшым дарыла радасныя хвіліны аматарам тэатральнага мастацтва, папаўняла скарбніцу айчыннай культуры.

Намінацыі. Міжнародны камерны аркестр *East-West Chamber Orchestra* пад кіраўніцтвам вядомага беларускага музыканта Расціслава Крымера намініраваны на прэстыжную еўрапейскую прэмію *Opus Klassik*, прычым у трох катэгорыях. Расціслаў Крымер намініраваны як «Дырыжор года» разам з Марысам Янсансам, Паава Ярві, Сайманам Ратлам і іншымі вядомымі калегамі. *East-West Chamber Orchestra*, які з'яўляецца рэзідэнтам Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета, вылучаны як аркестр года. А кампакт-диск аркестра з камернымі сімфоніямі нумар 1 і нумар 3 Мечыслава Вайнберга намініраваны ў раздзеле «Сімфанічнае выкананне музыкі XX—XXI стагоддзяў» разам з такімі праслаўленымі калектывамі, як Сімфанічны аркестр Баварскага радыё, Люцэрнскі, Венскі і Дрэздэнскі сімфанічныя аркестры.

Анлайн-канферэнцыя. Сёння а 16-й гадзіне ў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна распачнецца анлайн-канферэнцыя «Гомель — Таганрог (Растоўская вобласць Расіі)». Як паведаміў старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, удзел у канферэнцыі возьмуць пісьменнікі-настаўнікі, члены СПБ, і маладыя паэты — удзельнікі і фіналісты V Міжнароднага маладзёжнага фестывалю-конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў з беларускага боку з арганізатарамі, членамі міжнароднага журы фестывалю-конкурсу і ўдзельнікамі міжнароднага форуму з расійскага боку. Тэма сустрэчы — «Творчы пераклад. Набыткі, духоўнае ўзбагачэнне маладых творцаў. Узаемапраціканне літаратурнага карысць славянскага адзінства».

Акцыі. У гарадскім пасёлку Івянец, што на Валожыншчыне, дадзены старт грамадска-культурнай акцыі «Мая Радзіма! Мая Беларусь!», якая праводзіцца ў межах Года малой радзімы і ахоплівае ўсе рэгіёны Мінскай вобласці. Любоў да малой радзімы, гонар за яе дасягненні, працоўныя і асабістыя поспехі сяброў, суседзяў — цэнтральная тэма мерапрыемстваў, якая аб'ядноўвае выступленні ўдзельнікаў вялікіх урачыстых канцэртаў. Сярод іх — Вікторыя Алешка, Алёна Ланская, Аляксей Хлястоў, беларуская маладзёжная група «ПРОВАКАЦЫЯ». Словы іх песень вядомым многім, таму глядачы спявалі разам з артыстамі. Заключны канцэрт адбудзецца 8 жніўня ў Ракаве — на той жа зямлі, з якой і пачалася рэгіянальная акцыя.

Даты. Мінскаму планетарыю, найбуйнейшаму ў Беларусі, члену Еўрапейскай асацыяцыі планетарыяў, споўнілася 55 гадоў, паведамляе БелТА. На працягу святочнага тыдня ў зорнай зале будуць дэманстравацца любімыя наведвальнікам кінастужкі, адбудзецца прэм'ера фільма «Шлях Еўропы да зорак», які раскажа пра вывучэнне паўднёвага неба Еўрапейскай паўднёвай абсерваторыі і эвалюцыю астранамічных ведаў, што дазволіць глядачам наблізіцца да загадкаў сусвету. Асноўныя святочныя мерапрыемствы пройдучы 1 жніўня. У фае планетарыя адкрылася выстаўка цыянатыпіі (падвід фатаграфіі) «17,33» Вольгі Баравіковай.

Афіцыйныя падзеі ад Раісы МАРЧУК

фестывалі

«Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» — 2021

Добрай традыцыяй стала правядзенне фестывалю «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» ў музеі «Замкавы комплекс «Мір»». Упершыню падобныя стасункі пісьменнікаў, кнігавыдаўцоў з чытачамі прайшлі 15 чэрвеня 2019 года. Другі па ліку кніжны фестываль праводзілі, нягледзячы на пандэмію каронавіруса, і ў 2020 годзе — 20 чэрвеня.

Ва ўстанове «Музей «Замкавы комплекс «Мір»» адбылася рабочая сустрэча з нагоды абмеркавання, якімі будучы III «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» ў 2021 годзе. Папярэдняй датай правядзення форуму, прысвечанага гістарычнай, асветніцкай літаратуры Беларусі і суседніх краін, вызначаны 20-21 чэрвеня.

Дырэктар «Замкавага комплексу «Мір»» Аляксандр Лойка адзначыў, што папулярна і сучасная кніга на тэмы гісторыі і асветніцтва варта, выкарыстоўваючы выразныя сродкі прапаганды. «Сёння, нягледзячы на лічбавізацыю, развіццё інфарматызацыі, цікавую, вартую ўвагі кнігу чытаюць і людзі сталага веку, і моладзь, і падлеткі. Важна толькі арганіза-

рам культурна-асветніцкага жыцця разглядаць мастацкую, адукацыйную літаратуру як частку культуры», — заўважыў кіраўнік музея.

Мастацтвазнаўца Ала Зміёва ў абмеркаванні праграмы III «Кніжных сустрэч у Мірскім замку» акцэнтавала ўвагу на сувязь кнігі з выяўленчым мастацтвам. Нагадавала, у прыватнасці, што сёлета і выстаўка экслібрыса Беларусі, і выстаўка, звязаная з адлюстраваннем гісторыі беларускага кнігадрукавання выяўленчымі сродкамі, і вернісаж кніжнай графікі ў дзіцячым кнігавыданні Беларусі і Эстоніі склалі выдатную пляцоўку для дыскусій, абмеркавання розных пытанняў сучаснага кнігавыдання, сучаснага літаратурнага працэсу. Ала

Барысаўна сказала і пра тое, што варта было б шырэй прадставіць у 2021 годзе беларускі кніжны знак, а мо і запрасіць да ўдзелу ў фестывалі калекцыянераў і кніжных графікаў з іншых краін. «А чаму б не правесці конкурс на лепшы кніжны знак у гонар Мірскага замка і яго 500-годдзя?» — прапанаваў Аляксандр Лойка.

Галоўны рэдактар часопіса «Беларуская думка» Аляксандр Карлюкевіч выказаўся пра неабходнасць прыцягнення да ўдзелу ў III «Кніжных сустрэчах у Мірскім замку» пісьменнікаў і кнігавыдаўцоў Расіі, Украіны, Літвы, Польшчы, іншых краін. І ўжо цяпер пра сваю цікавасць да фестывалю ў Міры выказалі гістарычныя пісьменнікі з Масквы — Яўген Анташкевіч, Мікалай Чаркашын, Ларыса Чаркашына, Валерый Казакоў, галоўны рэдактар «Літаратурной газеты» Максім Замшаў, з Варшавы — Яцэк Палкевіч, з Кіева — Ірына Данеўская, Галіна Тарасюк, Уладзімір Даніленка, з Ташкента — Рысала Хайдарова, Сіражытдзін Саідаў.

Аляксандра ЦІТАВЕЦ

выстаўкі

Змадэляванае мінулае

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь 15 ліпеня пачала працаваць фотавыстаўка, прысвечаная 610-годдзю з дня Грунвальдскай бітвы «Грунвальд. Сёння». Грунвальдская бітва (15 ліпеня 1410 года) стала вышэйшай падчас «Вялікай вайны» 1409—1411 гг. злучаных сіл Польскай Кароны і Вялікага княства Літоўскага супраць Тэўтонскага ордэна рыцараў-крыжакаў. Яна лічыцца адной з найбуйнейшых на працягу ўсёй эпохі Сярэднявечча. Перамога менавіта ў гэтай вайне зрабіла Вялікае княства Літоўскае адной з наймацнейшых дзяржаў Сярэднявечнай Еўропы.

Ідэя фотавыстаўкі «Грунвальд. Сёння» — адлюстраванне ўздзеяння гістарычнай памяці ў сучасным грамадстве на культуру праз ваенна-гістарычную рэканструкцыю перыяду XII—XVI стст. Рэалізацыя гэтай ідэі — экспанаванне фотаматэрыялаў беларускіх і замежных гістарычных фестывалю, найбуйнейшымі з якіх з'яўляюцца фестываль «Наш Грунвальд» у Беларусі і «Дні Грунвальда» ў Польшчы. Праект суправаджаецца дадатковай інфармацыяй і будзе даступны ў віртуальным фармаце. Сама канцэпцыя фотавыстаўкі на гістарычную тэму — вельмі незвычайная для наведвальнікаў музеяў, але ўсё ж такі цікавая, бо яна прыцягвае адрозніваецца ад класічных музейных экспазіцый, прысвечаных нейкім важным падзеям. Сучасныя фатаграфіі, дзе адлюстраваны людзі, якія ўяўляюць сябе ў мінулым — сапраўды постмадэрнісцкі перформанс, унікальны эксперымент па стварэнні мастацкай і разам з тым гістарычна дакладнай рэальнасці.

Цімур ВYЧУЖАНІН

пенэр

Дабрачыннасць праз мастацтва

Яблычны спас у Заслаўі

Міжнародны мастацкі пенэр «Заслаўскі Спас», які адбудзецца 18-19 жніўня, будзе дабрачынным і стане часткай храмавога свята Праабражэння Гасподняга. Як паведамляюць арганізатары, штогод свята збірае прафесіяналаў і аматараў розных узростаў з гарадоў і мястэчак Беларусі, а таксама з Расіі, Польшчы, Украіны, Партугаліі, ЗША ды іншых краін. Свае работы мастакі традыцыйна прысвячаюць Заслаўскаму храму і святаму Яблычны Спас.

Сёлета з прычыны складанай эпідэміялагічнай сітуацыі ўсе жадаючыя змогуць паўдзельнічаць у мерапрыемстве дыстанцыйна — як індывідуальна, так і ў складзе груп. У гэтым выпадку трэба адправіць свае матэрыялы ў электронным выглядзе да 10 жніўня, а па пошце мастацкія работы можна накіроўваць да 15 жніўня. Дарэчы, аўтары самі вызначаюць работы, якія могуць быць выстаўлены на

продаж, а таксама стартуюць цану на іх. Купіць твор, які спадабаўся, можна будзе толькі ў дні пенэру. Сабраныя сродкі пойдучы на лячэнне дзяцей з анкалогіяй.

Арганізатары падкрэсліваюць: кожны ўдзельнік будзе адзначаны памя-

стасункі

Сюррэалістычная прызма

Выставачная зала LIBRA запрашае глядачоў акунца ў свет ілюзій бельгійскага мастака-сюррэаліста Рэнэ Магрыта. На выстаўцы, якая адчыніла свае дзверы 24 чэрвеня, прадстаўлены 50 унікальных каляровых літаграфій майстра. На працягу некалькіх гадоў яны збіраліся з прыватных еўрапейскіх калекцый. Вакол творчасці Рэнэ Магрыта дагэтуль шмат спрэчак сярод навукоўцаў і крытыкаў: хтосьці лічыць бельгійца адным з самых пераацэненых мастакоў XX стагоддзя, хтосьці наогул толькі з пагардай адзначае недасканаласць яго карцін з пункту гледжання тэхнікі выканання. Але ўсё ж такі многія любяць творчасць Рэнэ Магрыта і лічаць яго адным з самых знакавых і важных еўрапейскіх мастакоў. Нельга не адзначыць і тое, што яго стыль і ідэя паўплывалі на многіх творчых людзей ва ўсім свеце.

Таксама на выстаўцы прысутнічаюць працы вядомых і пачынаючых беларускіх мастакоў, якія пры стварэнні сваіх работ натхняліся творчасцю Рэнэ Магрыта або блізка па стылі да бельгійскага сюррэаліста. Можна ўбачыць работы Паўла Вайніцкага і Алены Атрашкевіч-Златковіч, Уладзіміра Цэслера і Сяргея Войчанкі, Максіма Лагуна. Апошніма толькі 14 гадоў. Выстаўка ўнікальная тым, што дазваляе не толькі паглядзець на традыцыйны сюррэалізм з розных нацыянальна-культурных бакоў (класічнага прадстаўніка гэтага мастацкага напрамку з Бельгіі і беларускіх паслядоўнікаў еўрапейскага сюррэалізма, які шмат чым адрозніваецца, напрыклад, ад лацінаамерыканскага), але і пабачыць, якім чынам змяніўся сюррэалізм з цягам часу. Апошні дзень працы выстаўкі — 4 кастрычніка.

Цімур ВYЧУЖАНІН

нымі прызамі і дыпламамі. Па выніках пенэру плануецца выдаць каталог работ, а з 20 жніўня па 20 верасня ў гісторыка-культурным запаведніку «Заслаўе» запланавана выстаўка прафесійных мастакоў. Дзіцячыя работы ў гэты час будуць экспанаваны ў Спас-Праабражэнскім саборы Заслаўя. Таксама 18-19 жніўня пройдуць святочныя богаслужэнні, адбудзецца лекцыя-экскурсія «Кафедральны сабор Праабражэння Гасподняга ў Заслаўі» для тых, хто зарэгіструецца загадзя.

Сярод мэт свята — прыцягненне ўвагі да духоўнай, культурнай і архітэктурнай спадчыны Беларусі праз мастацтва, развіццё творчага патэнцыялу моладзі і дзяцей. Арганізатарамі сталі прыход кафедральнага сабора Праабражэння Гасподняга ў Заслаўі і Праваслаўны культурны цэнтр свяшчэннамучаніка Парфірыя Заслаўскага.

Яўгенія ШЫЦЬКА

праекты

Гісторыя «Спадчыны»

Выстаўка «Спадчына Беларусі» — своеасаблівае падвядзенне вынікаў мастацкага праекта, што доўжыцца амаль 20 гадоў, — прадстаўлена ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Падчас адкрыцця аўтары Алег Лукашэвіч і Аляксандр Аляксеў распавялі пра тое, як ажыццяўлялася ідэя праекта, з якога за гэты час выраслі прэзентацыйныя фотаальбомы, дакументальныя фільмы і некалькі нацыянальных і міжнародных выставак.

Экспазіцыя, прысвечаная архітэктурным помнікам і прадметам дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія захаваліся на тэрыторыі нашай краіны з IX стагоддзя, упершыню раскрывае ўсе аспекты працы над праектам. Старонкі альбому, кадры з дакументальных фільмаў даюць магчымасць разгледзець славуцкі з усіх рэгіёнаў Беларусі.

— Праект «Спадчына Беларусі» — напэўна, самы значны і вядомы за апошнія дзесяцігоддзі ў галіне нацыянальнай культуры, — лічыць старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі. — Ён важны для нашай краіны ў цэлым, бо паказвае свету іншую, не «сярмяжную», а духоўна і гістарычна багатую, прыгожую, разнастайную краіну.

Першая кніга-альбом з'явілася ў 2004 годзе. Гэта грунтоўнае выданне з тэкстамі на рускай, беларускай і англійскай мовах, у якое ўвайшло больш чым 400 фотаздымкаў: гістарычныя аб'екты, архітэктурныя помнікі і артэфакты выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У кожным наступным перавыданні аўтары дапаўнялі і абнаўлялі звесткі. Праект суправаджаюць больш за 30 дакументальных стужак, якія

Фота Ганны Занкавіч.

расказваюць пра слаўтых ураджэнцаў Беларусі. Аўтары сустракаліся з іх нашчадкамі, працавалі ў архівах, адкрываючы малавядомыя старонкі біяграфій. Фотавыстаўкі прайшлі ў Беларусі, Польшчы, Вялікабрытаніі, Германіі, Францыі і іншых краінах.

Між тым, праект быў высока ацэнены — у 2005-м Алега Лукашэвіча і Аляксандра Аляксева ўзнагародзілі прэміяй «За духоўнае адраджэнне». Цяпер «Спадчына Беларусі» вылучана на суісканне Дзяржаўнай прэміі Беларусі за 2020 год. Аўтары абяцаюць працягваць праект. Сярод ідэй — стварэнне асобнай кнігі паводле цыкла фільмаў, якія выходзілі з 2005 года.

Пазнаёміцца з выстаўкай «Спадчына Беларусі» ў Нацыянальным гістарычным музеі можна да 23 жніўня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Сок манга ды іншыя авантуры

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў у прозе Івана Тургенева і лірыкі Паўлюка Труса. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Міхася Пазнякава.

Публіцыстычныя праекты выхаднага дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з унучкай Якуба Коласа, даследчыцай яго творчасці Верай Міцкевіч.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі рамана Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вырвіча, шкаляра і шпега», у «Радыёбібліятэцы» — пазмы Якуба Коласа «Новая зямля». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вярхоўны час прапануюць апавяданні Аляксея Талстога «Рускі характар», Аляксандра Сінілы «Ваўчанё» і наведу Антона Чэхава «Хамелеон».

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць другая (заклучная) частка радыёверсіі спектакля Купалаўскага тэатра «Страсці па Аўдзею» паводле п'есы Уладзіміра Бутрамеева і радыёпастаноўка «Сок манга» па апавяданні Алеся Жука. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае першая частка радыёспектакля «Маскарад» паводле аднайменнага твора Міхаіла Лермантава.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Янкі Маўра «ТВТ».

Падрэзаны расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by.

1 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Хацкевіча (1910—1979), заслужанага артыста БССР.

1 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Васіля Бандарчыка (1920—2009), этнографа, гісторыка, заслужанага работніка культуры БССР.

1 жніўня — 80 гадоў з дня нараджэння Генадзя Харлана (1940—2007), мастака, рэжысёра.

3 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Чэпіка (1925—2000), жывапісца, акварэліста, сцэнографа.

4 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Яўгена Ясвіна (1935—2002), жывапісца.

4 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Мікалая Казлова (1945—2011), графіка.

4 жніўня — 75 гадоў з дня заснавання Купалаўскага мемарыяльнага запаведніка «Вязынка» і Купалаўскага мемарыяльнага запаведніка «Ляўкі», філіялаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

4 жніўня 70 гадоў спаўняецца Аляксандру Слепаву, майстру манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, скульптару.

5 жніўня 50-гадовы юбілей святкуе Андрэй Васільеў, пісьменнік.

5 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Ганны Літвіненкі, майстра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

6 жніўня — 180 гадоў з дня нараджэння Альгерда Абуховіча (1840—1898), паэта, мемуарыста, перакладчыка.

6 жніўня — 80 гадоў з дня нараджэння Ларысы Герлаван (1940—1996), мастака тэатра.

вернісаж

Любімы жанр — партрэт

Уарт-прасторы Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна адкрылася выстаўка жывапісу і камп'ютарнай графікі «Эвалюцыя творчасці». У экспазіцыі прадстаўлены работы Аліны Дылюк, вучаніцы 11 класа сярэдняй школы № 10 г. Брэста.

Работы юнай мастачкі выкананы ў розных тэхніках: гуаш, акварэль, жывапіс, туш, змешаныя тэхнікі. Дзяўчына піша нацюрморты, пейзажы. Але любімы жанр Аліны — партрэт. Нядаўна мастачка асвоіла камп'ютарную графіку, вельмі любіць працаваць на графічным планшэце.

Дзяўчына актыўна ўдзельнічае ў розных конкурсах і выстаўках. У 2017 годзе ў адкрытым конкурсе-выстаўцы дзіцячага малюнка «Я малюю навуку» ў намінацыі «Вучоны і яго навуковае вынаходніцтва» атрымала сертыфікат фіналіста. Праз год — спецыяльны дыплом за найлепшы малюнак, прысвечаны сілам спецыяльных апераций Узброеных сіл у конкурсе да 100-годдзя Узброеных сіл Рэспублікі Беларусь.

Летась творца была ўзнагароджана дыпламам пераможцы II ступені за ўдзел у абласной выстаўцы-конкурсе дзіцячай творчасці «Творчасць юных — любімаму гораду» ў намінацыі «Выяўленчае мастацтва».

Міра ІЎКОВІЧ

Работа Аліны Дылюк «Аліса ў краіне цудоў».

«ЛіМ»-люстэрка

Персанальная выстаўка Уладзіміра Гладкова «Далёкае і блізкае», прысвечаная Сярэдняй Азіі, адкрыецца 3 жніўня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» ў Палацы Рэспублікі, паведамляецца на сайце Міністэрства культуры Беларусі. Экспазіцыя складаецца з 46 твораў жывапісу і графікі. Тэматычныя кампазіцыі, бытавыя замалёўкі, партрэты і пейзажы — усе работы адлюстроўваюць нацыянальныя традыцыі народаў Сярэдняй Азіі, рэгіёна, дзе нарадзіўся Уладзімір Гладкоў. Напрыклад, у серыі гарадскіх пейзажаў паказана манументальная прыгажосць архітэктурных помнікаў Самарканда, Бухары, Хівы ды іншых гарадоў. Нацыянальныя касцюмы і творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва можна разгледзець у работах, прысвечаных знакамітым азіяцкім базарам.

Беларус Арцём Барышаў стаў пераможцам міжнароднага конкурсу iPhone Photography Awards 2020, што праходзіць у Нью-Ёрку ў 13-ты раз. Як паведамляецца на сайце спаборніцтва, гран-пры атрымаў брытанскі фатограф Дзімці Бхалоція за работу «Хлапчужкі ў палёце», а ганаровае першае месца ў намінацыі «Фатограф года» — у Арцёме Барышава са здымкам «Ніякіх сцен», які ён зрабіў з акна цягніка ў студзені 2020 года падчас падарожжа па Індыі. Між тым, аўтар з Віцебска не з'яўляецца прафесійным фатографам. Ён лічыць, што камера — гэта інструмент, прытым не вельмі важна, люстравая гэта камера ці смартфон. Дарэчы, на леташнім IPPAwards мінчанін Глеб Драздоў заняў трэцяе месца ў катэгорыі «Lifestyle».

Гістарычная стужка «Дарагія таварышы» Андрэя Канчалюскага ўвайшла ў асноўны конкурс 77-га Венецыянскага кінафестывалю, гаворыцца ў матэрыяле РІА «Новости». Яго праграму ў анлайн-фармаце абвясціў дырэктар конкурсу Альберта Барбера. Ён адзначыў: «Андрэй Канчалюскі — адзін з найвыдатнейшых рэжысёраў Расіі з пакалення, якое наступова страціла сваіх майстроў. Ён чатыры разы ўдзельнічаў у конкурсе, тройчы выйграваў «Сярэбранага льва», але кожны раз здольны здзіўляць. Зробіць гэта і зараз». Фільм, галоўную ролю ў якім сыграла жонка рэжысёра Юлія Высоцкая, заснаваны на рэальных падзеях 1962 года ў Новачаркаску, калі падчас забастоўкі былі расстраляны рабочыя.

Арганізатары Букераўскай прэміі абвясцілі лонг-ліст прэтэндэнтаў, у які ўвайшлі 13 пісьменнікаў, паведамляецца на сайце прэміі. Творы адабалі са 162 раманаў, што апублікаваны або рыхтуюцца да выхаду з 1 кастрычніка 2019 года да 30 верасня 2020 года. У спіс увайшлі адразу 9 прадстаўнікоў ЗША. Яшчэ тры аўтары прадстаўляюць Вялікабрытанію. Таксама сярод намінантаў — творца з Зімбабвэ. Літаратурны дырэктар Фонду прэміі Букера Габі Вуд адзначыла, што больш за палову намінантаў — аўтары-дэбютанты. «Гэта незвычайна высокая доля, і асабліва здзіўляе саміх суддзяў, якія захапляліся многімі кнігамі больш аўтарытэтных аўтараў», — падкрэсліла яна. Летась прэмію раздзялілі канадка Маргарэт Этвуд і брытанка Бернардзін Эварыста.

Фільм-экскурсія па залах Новай Трацякоўкі з Канстанцінам Хабенскім, у якім гледачам раскажуць пра шэдэўры рускага авангарда, сёння выходзіць анлайн, перадае РІА «Новости». «Пачнецца паказ з размовы пра «Чорны квадрат» Казіміра Малевіча, — паведаміла гендырэктар Трацякоўскай галерэі Зельфіра Трэгулава, якая праводзіла экскурсію разам з акцёрам. — На мой погляд, пра кожную з работ атрымаўся насычаны дыялог, дзе бакі абменьваліся меркаваннямі і прыслухоўваліся да пункту гледжання суразмоўцы. Усё было знята за адзін дзень і фактычна адным дублем». Першая частка праекта — «Трацякоўка са Шнурам» — выйшла ў красавіку і была прысвечана класіцы рускага жывапісу са збору музея.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Заакіяўнскае прызнанне

Якуб Колас у ЗША

Даследчыцкі сінхронны зрэз пэўнага гістарычнага перыяду, ажыццёлены праз архіўна-пошукавую дзейнасць, дазваляе не толькі дайсці да першакрыніц, але і актывізаваць адмысловае сілавое поле ўзнаўлення ўсіх часавых перыпетыяў, крос-культурных камунікацый, нацыянальнай падзвіжніцкай працы і яе асэнсавання зблізку і здалёку. Праца такога кшталту пераконвае ў важнай дыпламатычнай місіі мастацкай літаратуры. Пры ўсіх напластаваннях пазнейшых ацэнак, літаратурнаўчых удобіц і цалікоў, жывое слова класікі заўсёды дзейснае, нават калі некаторыя абставіны яго прамаўлення і вядомасці ў свеце сталі адмысловай капсулай часу.

Эўрыстыка

У суправаджальным тэксце да факсімільнага выдання «Песняў жальбы» (Мінск, 1982) акцэнтавалася гістарычная роля першай кнігі Якуба Коласа: «Гэта ж яна, як і купалаўская «Жалейка», на пачатку стагоддзя так глыбока і незабыўна, так балюча і светла, так абсяжна і прыгожа раскрыла душу народную, разгарнула велізарны свет беларускага працаўніка, расказала пра яго долю-нядолю, паказала красу і веліч нашай цудоўнай зямлі-карміцелькі». Неабходнасць дакладнага ўзнаўлення і тыражавання першавыдання была абгрунтавана так: «Кніжка «Песні жальбы», што ўбачыла свет у 1910 годзе ў Вільні, у час, калі аўтар знаходзіўся за кратамі царскага астрага, дайшла да нас у лічаных экзэмплярах».

Асобнік рэдкага выдання, які захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, стаў для аўтара гэтых радкоў спачатку загадкай, потым напрамкам пошукавай працы, урэшце — невялікім архіўным адкрыццём. На карысць лакалізацыі мінулага месца захоўвання кнігі сведчыў штамп: «Одесская городская публичная библиотека. 7 сентября 1912 года». На вокладцы ўнікальна напісана імя і прозвішча ўладальніка. Першае слова чытаецца амаль беспраблемна і ўказвае на ўкраінскае паходжанне былога ўладальніка кнігі — *Володимир*. З расчыткай прозвішча і ўстанаўленнем асобы ўласніка беларускага выдання мне дапамог кіеўскі калега Вячаслаў Лявіцкі. Як высветлілася, поўны іменны інскрыпт на вокладцы зборніка «Песні жальбы» — *Володимир Буряченко*, адметная постаць у гісторыі Украіны перыяду нацыянальнага будаўніцтва, чыё жыццё і грамадска-культурная дзейнасць непарыўна звязаны з Адэсай. Уладзімір Бурячэнка скончыў тут гісторыка-філалагічны факультэт Наварасійскага ўніверсітэта, стаў ініцыятарам стварэння выдавецтва «Дніпро» (1910), выпусціў у свет свае асноўныя лексіграфічныя працы: «Расійска-ўкраінскі слоўнік» (1916), «Расійска-ўкраінскі слоўнік з дадаткам канцылярскага слоўніка» (1918). Сёння імя Уладзіміра Бурячэнка называецца ў ліку правяднікоў нацыянальнага руху, пакалення асветнікаў — Іларыёна Свянціцкага, Івана Агіенкі, Мадэста Лявіцкага і інш., а таксама першых ахвяр рэпрэсіўнай згубы 1930-х гадоў.

Якуб Колас. Лунінец. 1911 г.

Архіўным шляхам

Адзіная беларуская рэцэнзія пачатку XX стагоддзя, вядомая сёння, была апублікавана ў газеце «Наша Ніва» 30 верасня 1910 года (пад псеўданімам Бульба). У 1910—1911 гадах шэраг крытычных водгукаў на «Песні жальбы» апублікавалі ўкраінскія перыядычныя выданні, што выходзілі ў аўстра-венгерскім Львове і расійскім Кіеве: «Рада», «Украінска хата», «Літаратурно-навуковы вiстник», «Недiля». Іх змест ніколі не быў у полі зроку спецыяльнага навуковага даследавання, ды і самі тэксты яшчэ не сабраны і не вывучаны, прысутнічаюць у даведчаных выданнях на ўзроўні намінацыі. Між тым, гэта адметны корпус першакрыніц з цікавымі ацэнкамі і назіраннямі, праекцыяй на гісторыю ўкраінскай літаратуры, рэпрэзэнтацыяй не толькі аналітычных высноў, але і мастацкіх перакладаў некаторых вершаў Якуба Коласа. Так, крытычны водгук Васіля Шчурата, апублікаваны на старонках львоўскага штотыднёвіка «Недiля» ад 1 студзеня 1911 года, змяшчае аўтарскія інтэрпрэтацыі беларускіх твораў: «Скоро в полі забушуе», «Мы ходим, спотыкаемся».

Вільня — Нью-Ёрк

Вываўленыя намi матэрыялы сведчаць, як мінімум, аб наладжанасці стасункаў паміж «украінскім» Нью-Ёркам і «беларускай» Вільняй. Публікацыі мелі вядомыя рэкламныя задачы, пры гэтым невядомым заакіяўнскім аўтарам прапанавалася вельмі адметная характарыстыка розных па жанры беларускіх выданняў. Па-сутнасці, гэта першыя рэцэнзіі, прадстаўленыя не толькі ў ЗША, але і ў самой Беларусі і ў яе народаў-суседзяў.

У рубрыцы «Кніжкі, наасланія ў рэдакцыю» газеты «Свобода» ад 26 студзеня 1911 года паведамлялася пра два беларускія выданні: «Песні жальбы» Якуба Коласа (Вільня, 1910) і «Кароткую гісторыю Беларусі з 40 рысункамі» Влiста (Вільня, 1910); давалася інфармацыя пра іх аб'ём і кошт. Далей прадстаўляліся ўкраінскія кнігі і перыядычныя выданні, што выйшлі ў Аўстра-Венгрыі і Расійскай

імперыі: «Уплыў Польшчы на эканамічнае развіццё Украіны-Русі» Ціта Вайнароўскага (Львоў, 1910), зборнік вершаў Грыцька Чупрынкi «Ураган» (Кіеў, 1910), «Маладая Украіна» Івана Франка (Львоў, 1910) і яго ж камедыя «Настаўнік» (Кіеў, 1911), «Бібліятэка для рускай моладзі» пад рэдакцыяй Юліяна Насальскага (Каламыя, 1910) і інш.

У наступнай рубрыцы — «З беларускага пісьменства» — былі апублікаваны рэцэнзіі на заяўленыя раней кнігі. Пры гэтым водгукі на ўкраінскія выданні адсутнічаюць.

Адметныя характарыстыкі адрасаваны плёну творчай працы Якуба Коласа: «Гэты зборнік вершаў аднаго з найлепшых паэтаў, што цягам двух гадоў друкаваліся ў газеце «Наша Ніва». Акрамя перадрукоўкаў з газеты мы знаходзім у зборніку шмат чаго новага. Форма вершаў не выкшталеная — просценькая, такім жа простым, натуральным з'яўляецца жыццё Богам і людзьмі прызабытых беларусаў, якія

Асобная ўвага спынена на змесце пятай часткі — «З турмы»: «Гэта панурый малюнкi таго жыцця, што запанавала цяпер скрозь у імперыі пугі. Уся Расія — гэта адна турма. І гэтыя словы знаходзяць водгалас ва ўсёй гэтай частцы, у кожным вершы». Такім жа, як і раней, чынам пералічваецца загалюкі твораў і даюцца заключныя высновы: «Без прэ-тэнцыёзнасці, простыя — але шчырыя словы, напісаныя кроўю сэрца»; «...наш братні народ, беларусы, у сваю ўбогую літаратуру прыдбалі такі каштоўны побытак, як уласна гэты зборнік».

Меншы па аб'ёме тэкст прысвечаны «Кароткай гісторыі Беларусі» Влiста. У ім таксама падрабязна раскрыты змест кнігі, даецца наступнае яе апісанне: «Гэта сцісла і пры тым папулярна напісаная гісторыя Белаі Русі. Рэкамендуем яе кожнаму, хто займаецца нашай мінуўшчынай. Тым больш, што ў гісторыі беларусаў — асабліва ў першых пачатках — знойдзе шмат чаго такога, што вельмі спрычыніцца да разумення роднай даўніны. Кніжка ўпрыгожана мноствам малюнкаў і здымкаў з гістарычных пісьмовых памятак, што робіць яе больш каштоўнай».

Характарыстыкі замежнага рэцэнзента закальцоўвае прагматычная інфармацыя: «Заказаць абедаўе кніжкі можна ў рэдакцыі «Наша Ніва», Вільня, Віленская № 20 (Расія)».

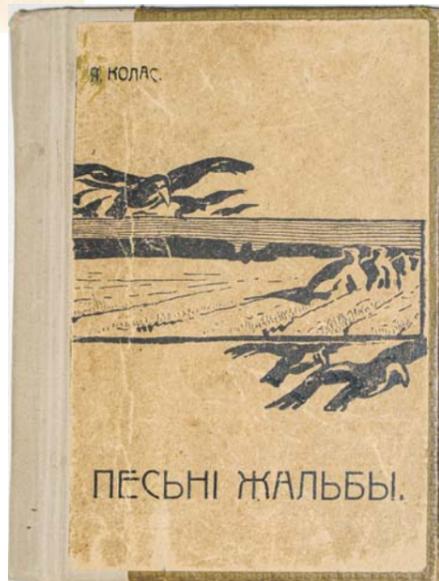
Зваротныя крокі да супрацоўніцтва ў выдавецкай справе рабіліся ў пачатку XX стагоддзя і з беларускага боку, што засведчыў у мемуарных запісах 1926 года Хведар Імшэннік, загадчык канторы і сакратар рэдакцыі «Нашай Нівы», таму яго словы, удзельніка мінулых падзей, маюць асаблівую каштоўнасць: ««Наша Ніва» абменьвалася з другімі выданнямі выключна прагрэсіўнага напрамку і атрымлівала газеты з усёго свету. Наколькі памятаецца, з замежных газет былі чэшскія з Прагі — «Cas», «Cislo»; былі газеты амерыканскія на ўкраінскай мове (вылучана. — М. Т.). З Сібіры атрымлівалася «Дальневосточная окраина», якая выходзіла ва Уладзівастоку, з Украіны — кіеўская «Рада» («Польмя», 1926, № 7).

Зварот да першакрыніцы — нумара «Нашай Нівы» (1910, № 40, 30 вер.), у якім апублікавана рэцэнзія на «Песні жальбы», не можа наведсці на думку аб знаёмстве з ім заакіяўнскага рэцэнзента і папулярызатара. На першай старонцы газеты былі змешчаны фактурныя рэкламныя аб'явы з інфармацыяй аб выхадзе з друку «Кароткай гісторыі Беларусі» Влiста і зборніка вершаў Якуба Коласа «Песні жальбы». Некалькі нашаніўскіх допісаў належаць п'яру Влiста: «Апаўшае лісце», «Беларускі вечар у Полацку». Урэшце, верш Янкi Купалы «Дудар» апублікаваны з прысвячэннем «аўтару «Беларускай Гісторыі» Влiсту». Усё гэта сведчыла аб значнасці асобы Вацлава Ластоўскага, яго вядучай ролі ў беларускай асветніцкай працы. У рэцэнзіі Бульбы звяртае на сябе ўвагу адна з аўтарскіх высноў, якая пераклікаецца са свабодаўскім тэкстам: ««Песні жальбы» я быка назваў жывой фатаграфіяй з беларускага жыцця».

Прыведзеныя назіранні — гэта толькі невялікія фрагменты вялікага пазла культурных узаемадачыненняў мінулага часу, якія сведчаць аб перспектывнасці архіўных пошукаў, існаванні дзейных сувязей і магчымасці іх ўзнаўлення, актуалізацыі аналітычных разваг і ацэнак.

Мiкола ТРУС

У публікацыі выкарыстаны матэрыялы з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

Вокладка зборніка Якуба Коласа «Песні жальбы». Вільня. 1910 г.

толькі за апошні дзясятак гадоў пачалі абуджацца, каб зажыць сваім асобным жыццём. З кожнага радка, з кожнага малюнка зборніка так і вее якімсьці сумам, бязмежным жалем. І не дзіва. Гэта Беларусь,

*Край наш бедны, край наш родны!
Гразь, балота ды пясок...*

А люд «бяз долі і бяз хлеба — гнецца», бо: «На мужычай ніве каласы пустыя».

І так малюнак за малюнкам — толькі сум, боль, жаль. І аўтар у вершаванай прадмове найнакш апраўдваецца за свой настрой, гаворачы:

*Нешчасліва наша доля:
Нам нічога не дала.
Не шукайце кветак в полі,
Як вясна к нам не прыйшла!*

Дзеля пацвярджэння сваіх слоў, аб'ектывізацыі ўласных характарыстык аўтар рэцэнзіі абірае нечаканы, але вельмі дзейсны шлях пераліку ўсіх раздзелаў (частак) і вершаў зборніка, што аказваецца дастатковым, каб прыйсці да высновы: «Вось гэтыя чатыры першыя часткі можна назваць фатаграфічнымі здымкамі прыроды Беларусі і душы беларускага мужыка».

Іна ФРАЛОВА:

«Кнігі, якія мы прачыталі, складаюць наш духоўны і інтэлектуальны імунітэт»

Паэтка, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Іна Фралова разважае пра самыя важныя і самыя недарэчныя тэмы ў творчасці, пошук натхнення ў сабе і ў іншых і значэнне паэзіі ў жыцці з аўтарскага і чытацкага пункту гледжання.

— У якія моманты свайго жыцця, акрамя непасрэдна часу напісання тэкстаў, вы згадваеце, што вы — паэтка?

— Адкажу вам такой жыццёвай, амаль анекдатычнай гісторыяй. Калі мая сяброўка з кімсьці знаёміцца, яна заўсёды падае руку і прадстаўляецца: «Прывітанне, неўрапаталаг Раіса». Спадзяюся, што ўсміхнула Вас і чытачоў. Зразумела, што ты жывеш сваім натуральным жыццём, з шылдачкай «я паэт» не ходзіш. Таму вы так — я асабліва не згадваю.

— Але ж прафесія пэўным чынам адбіваецца на ўспрыманні свету...

— У нас сёння няма прафесіі «паэт». Вельмі сумна прызнаваць, што гэта такое вялікае «хобі» для ўсіх.

— Якую тэму лічыце асноўнай у сваёй творчасці?

— Мусіць, Радзіма як філасофема. І я не адна такая ў нашай беларускай паэзіі. І адсюль выцякаюць усе астатнія тэмы — і сям'я, і каханне, і любоў, і прырода і гэтак далей — усё, што толькі ёсць у спектры тэм.

— Вы пісалі і для дзяцей. Наколькі гэта цяжэй, чым пісаць для дарослых?

— Наколькі цяжэй — не ведаю, але больш адказна. Для кожнага ўзросту існуе, як мінімум, свая лексіка, якую варта ведаць. Па-другое, аб'ём твора, бо дзіця яшчэ не можа ўтрымліваць увагу так доўга, як дарослы. Акрамя гэтага, добры мастак для дзіцячай кнігі — гэта ледзь не палова паспеху. Мне ў гэтым плане пашанцавала — мае кнігі афармляў Сяргей Анатольевіч Волкаў.

— Як вы ставіцеся да натхнення? Як для сябе вызначаеце гэтае паняцце? Ці магчыма, на ваш погляд, выклікаць такі стан штучна?

— У свядомасці творцы існуюць дзве патрэбы, якія ўзаемазвязаны паміж сабой, дапаўняюць і выключаюць адна другую. Па-першае, гэта патрэба ў свабодзе тварэння, задума, таемнасці творчага акта. Гэта і ёсць агульнапрызнанае вызначэнне натхнення. Другая патрэба — публічнасць. Калі нехта кажа, што ён піша ў стол — гэта няпраўда. Патрэбны водгукі і крытыка, і чытача. Мне здаецца, што сёння можна знайсці пэўныя пляцоўкі для пошуку свайго чытача і рускамоўным, і беларускамоўным, і тым, хто піша ў традыцыі і не ў традыцыі.

Штучна выклікаць натхненне пакуль не маю неабходнасці, таму што жаданне пісаць у параўнанні з вольным часам, які на гэта маю, значна большае. Але гэта абсалютна магчыма: Хэмінгвей жыў у атэлі, які абстрэльвалі, Анатоль Франс нюхаў гнілыя яблыкі. Я спрабавала, даўно, мне не дапамагае (усміхаецца). Бальзак ставіў ногі на халодныя камяні, Пруст нюхаў парфуму. Шмат такіх прыкладаў ёсць.

— Як вы думаеце, ці ёсць тэмы і праблемы, якіх паэзіі варта пазбягаць?

— Пісаць трэба пра тое, што ведаеш. У адваротным выпадку можна аказацца, як мінімум, смешным. Таксама не варта маніпуліраваць чытачом. Я згодная з Уладзіславам Хадасевічам наконт таго, што лепш пазбягаць інтымизму — незразумелых, непатрэбных чытачу падрабязнасцей, якія вельмі дарагія для паэта. Асабліва — для паэтыкі. У асноўным, гэта хвароба паэтэс, асабліва маладых.

— А што менавіта вы адносіце да гэтага паняцця? Моманты, якія тычацца непасрэдна любоўнай лірыкі, ці нешта агульнае?

— Агульнае. Гэта асабіста дарагія моманты жыцця для аўтара. Але я ўжо паўтараюся.

Увогуле, інтымизму — даволі шырокае паняцце, тут трэба звярнуцца да работ Уладзіслава Хадасевіча, каму цікава. Раней, калі я чытала вершы дзяўчат і маладых жанчын, многія важныя вехі ў жыцці кштатлу шлюбу, вучобы, нараджэння дзіцяці знаходзілі адлюстраванне ў тэкстах. Разумела, што гэтага зашмат, што варта было б неяк павярнуць вектар, але не знаходзіла слова, якім можна ахарактарызаваць такое адчуванне.

— У працяг тэмы: як вы лічыце, ці магчыма па тэктах вызначыць пол аўтара?

— Звычайна магчыма. Гэта ў большасці тэкстаў адчуваецца.

— Як вы лічыце, чым сённяшняе пакаленне пачынальнікаў, маладых аўтараў адрозніваецца ад вашага?

Фота з асабістага архіва.

— Мне проста падабаецца паэзія. Няма такога: «паэт сярэдняй рукі», «добры паэт», «благі паэт». Ёсць проста або паэты, або не. І ўзрост не пры чым. Напрыклад, ёсць паэтка Ксенія Шаржановіч, якая ў дваццаць з невялікім дэбютавала са зборнікам «Сланечнікі кахання». Адрозна было бачна, што гэта чалавек адораны, без аніякай скідкі на ўзрост. Хаця пад вокладкай былі сабраныя школьныя і юнацкія вершы. Увогуле, пералічваць тут прозвішчы небяспечна, бо можна пра кагосьці забыцца. Цікавых маладых вельмі шмат, і творчасць іх патрабуе да сябе ўвагі.

Адрозненне цяперашняга пакалення ад папярэдніх у тым, што сёння моладзь мае больш шырокую інфармацыйную прастору. Добра гэта ці дрэнна — невядома. Але яны, як і ва ўсе часы, скідаюць сваіх пушкіных з параходаў сучаснасці. Так было і будзе, гэта нармальна. Сталыя пісьменнікі робяць выгляд, што ім страшна.

— Вы ўжо некалькі разоў прамовілі «ў традыцыі і не ў традыцыі». Што вы маеце на ўвазе пад гэтым?

— Скажам, можна пісаць ямбамаі-харэямі і можна пісаць верлібрам. Ёсць традыцыя, напрыклад, тэматычная, якую я ўжо згадала. Насамрэч зараз разнатраўе форм, тэм, плыняў, напрамкаў — паэтычнае раздолле.

— Як вы ўяўляеце сабе чытача сваіх вершаў і сучаснай паэзіі ўвогуле?

— Напрыклад, у мяне здарыўся пажар і сабралася шмат людзей, якія разам са мной рэагуюць, перажываюць. Гэта і ёсць мае чытачы.

А наогул, у любым сегменце нашага грамадства паэзія, высокае слова запатрабаваны. Ва ўсіх розных крыніцы: інтэрнэт-прасторы, кнігі, літаратурныя аб'яднанні, фестывалі, конкурсы. Не паддаецца пералічэнню.

— Каму больш патрэбная паэзія — чытачам ці паэтам?

— Як чытач магу сказаць, што добрая кніжка, добры радок — вялікая асалода. Я, напрыклад, сябе ўзнагароджваю чытаннем добрых вершаў, перакладамі тых, хто мне падабаецца. Я вельмі ўлюбываю ў паэты, мае густы мяняюцца. Цяпер чытаю дзённікавую прозу белай хвалі эміграцыі, і часта хочацца звярнуцца да вершаў тых аўтараў.

А як паэтка лічу, што мой дзень бы збяднеў без вершаў.

— Раскажыце пра тое, якая паэзія вам падабаецца?

— Густы, зноў жа, даволі часта мяняюцца. Апошнім аўтарам, якім я захаплялася, быў Георгій Іванаў. Хацелася нават перакласці, але не знайшлося часу.

— На якіх аўтараў вам хацелася б быць падобнай? У любых аспектах.

— З лёгкай рукі Мікалая Гумілёва з'явілася назва «падахматаўкі» — для паэтак, якія вельмі хацелі быць падобнымі да Ахматавай. Здаецца, Кузмін насіў свае вершы ў скураным чамадане, а Хлебнікаў — у навалачцы. Колькі ў гэтых маленькіх дзівоцтваў было паслядоўнікаў. Колькі людзей хацелі быць падобнымі па паводзінах да Ясеніна...

Мне б вельмі хацелася заставацца сабой і мець свой голас. І таго ж жадаю ўсім творчым людзям.

— Як вам падаецца, чым беларуская літаратура па настроі, энергетыцы, па тэмах адрозніваецца ад рускай літаратуры?

— Канешне, у кожнай літаратуры свой шлях. І мы, вядома, адрозніваемся. У беларускай літаратуры, можа, няма такой рэзкасці. Мы не кідаемся на вострыя вуглы. У нас заўсёды фонава прысутнічае пытанне «а хто яго ведае?». Гэта, напэўна, вынік адрознасці менталітэтаў.

— Ці змянілася стаўленне да літаратуры ў грамадстве ў апошнія гады?

— Мне здаецца, што кнігі, якія мы прачыталі, складаюць наш духоўны і інтэлектуальны імунітэт. Чула неяк у Пятра Краснова такое выказанне: «Тыя, хто чытае кнігі, кіруюць тымі, хто не чытае». А такая расстаноўка не залежыць ад часу і месца, гэта заўсёды асабісты выбар чалавека. Не толькі чытаць або не чытаць, а як глядзець на свет увогуле.

— Ужо многія шмат наразважались пра тое, як пісаць, каб быць сапраўдным паэтам. А як трэба пісаць, каб быць графаманам?

— Трэба бачыць сябе ў літаратуры, а не літаратуру ў сабе.

Гутарыла Дар'я СМІРНОВА

Іна ФРАЛОВА

*Я нарадзілася тады,
Як спеляць жалуды дубровы,
Губляюць яблыкі сады.
І лета ціхіх размовы
Аб сумнай восені вядзе —
Да золку шэпчучы замовы
На першай тонкай павуце.*

*Я нарадзілася, калі
Па небе, як сам жнівень, спелым
Плылі самотна жураўлі,
Свой цень кідаючы нясмела
На залацістыя стагі,
А потым у аблоках белых
Знікалі песняю тугі.*

Я нарадзілася тады...

Белыя берагі

*Ля чыстага броду, ля светлай вады
Сядзелі, любіліся два галубы.
Сядзелі блізьенька — крыло да крыла,
Глядзелі, як рэчанька ціха плыла.*

*Каханне туманам сшыло да пары.
Іх ішчасце развеелі ў полі вятры,
Бо сіняя далеч, як гэта рака,
Паклікала ў неба таго галубка.*

*Не бачна за хуткімі хвалямі дна.
На беразе белым галубка адна.
Ад рання да рання, з відна да відна
Сустрэчы чакае з каханым яна.*

Замалёўка

*Сталі цёмнымі вокны.
І кідаюць на плёс
Цень размыты намоклы
Зоркі з чорных нябёс.*

*Забалочаны бераг
Абдымае рака,
Інуткіх вербачак шэраг
Сваіла асака.*

*Час панёс хваляванні —
І бяда не бяда.
Адшумела каханне,
Ды і яго не шкада.*

*Шкода ціхіх цені,
Што ўпрыгожылі плёс,
Яны ў вечар асенні
Нагадалі мой лёс.*

«Вечныя бадзягі, свету весляры...»

Ліпеньскі нумар «Польмя» адкрывае нізка вершаў Віктара Гардзея «Светлы панадворак». Тэмы яго паэзіі ранейшыя: жыццёвёскі, яепобыт і клопаты, згадкі маладосці. І атрыбуты тыя ж: палі, бары, вятры, замеці, разоры, азёры, бульба, кроп. Але ж колькі ў гэтай, здавалася б, звыкласці і традыцыйнасці чагосьці новага, быццам выходзіш у парк пасля дажджу: усё там знаёмае, але такое чыстае, яркае, колеры і адценні — свежыя, не паспелі яшчэ абрасці тлушчам і пылам! Лістота ззяе ў вясёлкавых кроплях, адлюстроўваючы ўвесь сусвет — трошачкі лепшым, чым мы папярэдне яго запамнілі:

*Вее вецер з ночы, вее дужа стылы,
Пад грывоты заўтра меней сінявы.
Лёталі — намоклі, вось і сушым крылы,
Паазыдрозіцы з елкі сам крумкач сівы.*

*На азёрах сініх і настрой узнёслы,
Дык зусім няважна: юны ці стары.
Выплылі на бераг, бачыш, сушым вёслы,
Вечныя бадзягі, свету весляры.
«Сіняя вада»*

Значна з большай цікавасцю, чым звыклія ўжо вянкi санетаў, на адным дыханні чытаецца падборка Соф'і Шах «Пачатак — там». Хаця і тут тэмы тыповыя для аўтара: духоўны свет, малая радзіма, згадкі маленства, адчуваецца, што, калі выяўленне думкі не ўкладзецца ў межы строгай формы, гэта толькі на карысць. Па дарозе «інтэрпрэтацыі» ўнутранага свету для чытача, не скаваная шматлікімі патрабаваннямі, думка «апрацаецца» ў арыгінальныя метафары, дзе-нідзе ззяе нечаканымі адкрыццямі:

*І не адрозніць, ці то ў восні
душа пазбаўлена мяжы,
а ці то восень днямі познімі —
жыве ў спаадлівай душы.*

Альбо:
*Пазірае хатка... І сям'ю чакае —
Весніцы адкрыты колькі ўжо гадоў...
Толькі вецер спраўны ў іх і залятае,
бы і ён шукае тут гаспадароў.*

Здзіўляе філасафічнасцю і арыгінальным аўтарскім бачаннем паэзія Дар'і Бялькевіч (падборка з назвай па-французску «Formidable»). Асабліва калі пасля сентэнцый пра каханне і яго выяўлення кшталту «Французскія, / беларускія, / цалуеш у вусны вузкі» альбо апісальна-дэячына-засяроджанна «Гэта не я сяджу на балконе восеньскай спёкай» знаходзіш такое:

*Найлепшы прыватны псіхолаг —
навігатар на польскай мове:
«dalej prosto».*

Альбо:
*Туманны прасцяг
праціной разаслаўся.
Цягнік ідзе — прас.*

А верш пад назвай «Доктар Вергілій» мог бы стаць жартоўным (а ў кожным жарце — толькі доля жарту, астатняе — праўда) эпіграфам для ілюстрацыі сучаснай карціны светнай паэзіі...

Маральна-этычныя пытанні ўздымае Андрэй Сідарэйка ў апаўдданні «Службовы абавязак». Яго гераіня, старэнькая пенсіянерка Ганна Антонаўна на працягу дня назірае, як службовыя асобы выконваюць гэты самы абавязак спачатку ў дачыненні да іншых людзей, і тут гэта выглядае знакамі для Ганны Іванаўны, але яна абьякава праходзіць міма, а потым — у дачыненні да самой гераіні. «Гэта іх службовы абавязак — сачыць за аховай правапарадку», — адзінае, што яна думае, убачыўшы, як двое міліцыянераў арыштоўваюць чалавека. Калі ж на яе саму з падобнай нагоды пагражаюць выклікаць міліцыю, яна не прытомнее... Жанчына, якая перажыла смерць мужа і сына... Паўстае нагода для разважанняў: што перашнае для аўтара — засяродзіць увагу на тым, што гэта негуманна — затрымліваць старога чалавека, які ў краме забыў апліціць нейкую драбязу (няўжо камерцыйны прыбытак нашата ад таго зменшыцца?), ці ўсё ж мастацкасць тэксту? Магчыма, у кожнага будзе сваё бачанне сітуацыі і адказ на пытанне...

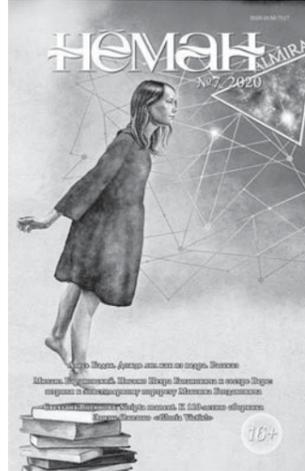
Акрамя таго, проза ў нумары прадстаўлена заканчэннем рамана Уладзіміра Гніламедава «Праўда жыве пасярэдзіне» і раздзелам з рамана Уладзіміра Ліпскага «Цялец» (часопісны варыянт).

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць з творчасцю іранскай паэткі Атэны Фарухсад, якая ў маленстве эмігрыравала з сям'ёй з Ірана ў Швецыю, дзе цяпер жыве і працуе. «Ліст да Еўропы», пераствораны па-беларуску са шведскай мовы Алены Казловай, выглядае як позірк на гэтую частку свету не з параднага боку, а з унутраных дворыкаў занябаных кварталаў. Калі нечага не заўважаш, ідуць пераможным маршам па галоўных плошчах, гэта не азначае, што ён не існуе — адваротны бок медала, адваротны рух маятніка...

Яна БУДОВІЧ

Суаўтар — злы геній

Пераважна «мужчынскай» атрымалася мастацкая частка ліпеньскага «Нёмана». Гэтым разам проза і паэзія прадстаўлены творами Сяргея Трахімёнка, Міколы Сурначова, Алесь Бадака, Валерыя Грышкаўца, Радзіслава Аскотскага і Наталлі Міхальчук. Прытым нельга папракнуць каго-небудзь з іх у абмежаванасці поглядаў ці ў аднабокiм «тлумачэнні» вобразаў і з'яў. У пэўнай ступені хіба толькі Сяргея Трахімёнка.

Пачынаецца нумар з фрагмента яго рамана «Набеліят». Ідэя твора сфармулявана дакладна і ясна: атрымаць важную літаратурную прэмію, тым больш Нобелеўскую, сумленны і сапраўды варты таго творца сёння не можа, бо тут, маўляў, як і ў любой сферы, ёсць свае хітрасці (у тым ліку абарона сексуальных меншасцей), што вылучаюць аўтара сярод іншых, нават калі яго творы

нікому не цікавыя. Трэба сказаць, што жаночыя вобразы ў «Набеліяце» не выклікаюць ніякіх пацужцяў, акрамя агіды. Бачна, што Сяргей Трахімёнак імкнецца надзяліць персанажаў Бэлы і Вольгі рысамі жывой жанчыны, няхай і не найлепшымі. Але атрымаліся дзівосныя стварэнні, якія, па праўдзе, у нечым і адпавядаюць самаздаволенаму і апатычнаму галоўнаму герою. Да таго ж хапае і стэрэатыпных выказванняў кшталту «у жанчын няма логікі, дакладней, яна жаночая, і гэта таксама логіка», што характарызуе не столькі тасункі герояў, колькі стаўленне аўтара да жанчын.

Нашмат больш складанай, у тым ліку ў плане сюжэта, падаецца аповесць Радзіслава Аскотскага «Экскурсавод». Аўтар прытрымліваецца двух асноўных правілаў, дзякуючы якім твор здольны ўтрымаць увагу чалавека любога ўзросту і ледзь не любых перакананняў. Першае — персанажы твора настолькі выразна прапісаны, што складваецца ўражанне: ледзь не ва ўсіх існуе прататып. Кожнае дзеянне цалкам лагічнае, кожны ўчынак вядзе да свайго выніку, кожны герой «рухаецца» так, бо не можа інакш, таму і немагчыма сумнявацца ў праўдзівасці трагічнага фіналу аповесці. Другое — Радзіслаў Аскотскі не навязвае сваіх думак і перакананняў, што часам, хоць і ненаўмысна, робяць многія пісьменнікі, асабліва калі гэта тычыцца апісаных у творы з'яў у перыяд перабудовы і пазней (шулерства, спекуляцыя і г.д.). Так ці інакш, але гэта павага да чытача, які сам мае права вырашаць, як ставіцца да герояў і падзей.

Такога ж погляду прытрымліваецца і Алесь Бадак, з вуснаў героя якога гучыць: «Чытач — суаўтар пісьменніка, геніяльны суаўтар. Але гэта і злы геній літаратуры!» У невялічкім апавяданні «Дождж ліў як з ядра» (пераклад з беларускай мовы Алега Ждана) аўтару ўдалося распавесці цікавую гісторыю і адлюстраваць асабісты вопыт літаратурнай і рэдактарскай дзейнасці, выказаць сваё меркаванне наконт літаратуры ды яе геніяў. Не цураецца аўтар і ўтапічных разважанняў: «...было б разумна, калі б усе выдавецтвы ўвогуле адмовіліся ставіць на вокладках кнігі імя аўтараў і назвы твораў. Паверце, тады нашмат узрасла б колькасць тых, хто прачытаў «Вайну і мір», і зменшыліся б тыражы кніг многіх модных сёння аўтараў. Нават страшна ўявіць, колькі людзей ва ўсім свеце кинулі б займацца пісьменніцтвам і нарэшце сталі б рабіць тое, чым яны могуць прыносіць большую карысць».

Паэтычная частка пачынаецца з падборкі Міколы Сурначова «Мы адстаім свой край у баі...» ў перакладзе на рускую мову Ізяслава Катлярова. Гэта вершы савецкага салдата, хлопца з Рагачоўшчыны, напісаныя ў перыяд з 1941 па 1944 год. Адметная іх геаграфія: пісаліся на 1-м Беларускім, Заходнім, Данскім, Бранскім, 4-м Украінскім франтах...

Нізкі вершаў «І гэта дарога нязорная...» Валерыя Грышкаўца і «Светлы дзень» Наталлі Міхальчук няхай і не зусім падобныя па настроі, але апяваюць адно — спакой і сямейнае шчасце. Для многіх менавіта ў іх пошуку ёсць сэнс жыцця. А яшчэ — у свяце:

— *Но вот зачем, куда ты все стремишь?!*

— *На праздник вашей и своей души... —* прамаўляе, нібы ў дыялозе з шукшынаўскім, лірычны герой Валерыя Грышкаўца. І хіба ёсць сэнс з гэтым спрацацца?

Яўгенія ШЫЦЬКА

Ва ўнутранай шафе

Мастацкая частка ліпеньскага нумара «Маладосці» ледзь заўважна падкрэслівае працяг пандэмічных часоў сваёй камернай чужлівасцю і некаторай адраванасцю ад знешняга сусвету. Пры гэтым гаворка вядзецца не з пазіцыі апатычнай млявасці, а з пазіцыі актыўнага, у нечым сэнсастваральнага самадаследавання.

Калі перанесці вобраз дома з творчасці Артура Камароўскага за яе межы, каб апісаць не лакальныя моманты, а самі вершы, можна ўявіць яго паэзію як дзесьці двух-ці трохпакаёвую прастору, напоўненую любімымі рэчамі. Гэтых рэчаў/вобразаў/ідэй так шмат і ў іх столькі любові, што ў афармленні адных пакояў можна пазнаць іншыя, і з-за гэтага, нягледзячы на колькасць пакояў, ніяк не знікае адчуванне недахопу месца (а недзе нават і паветра). На ўзроўні света- і самаасэнсавання паэт зрабіў досыць істотны крок наперад у параўнанні са сваёй дэбютнай кнігай, і па парастках праблематыкі ўжо вельмі добра бачна паэтыку, аналагаў якой у беларускай літаратуры амаль няма. Але, каб канчаткова метамарфоза стылю адбылася, трэба вырашыць толькі адну задачу. Акрамя факта любові рэчам не хапае нейкіх фізічных яе праёў: макраватага следу ад вуснаў, паслябдымкавай памятасці, а дзесьці можа і надрыў з ватай, якая лезе вонкі. І добра было б памятаць, што твой дом — бясконцапакаёвы, а значыцца, ёсць прастора для доследаў не толькі са шчырасцю, але і са шчыльнасцю ўкладання рэчаў.

Праз тэксты Ігара Пальнскага праходзяць два асноўныя матывы: падарожжа і каханне. І калі першы верш (дарэчы, адзіны ў падборцы верлібр) гарманічна спалучае абедзве тэмы і ўвогуле выводзіць апавяданне на пазабывавы, вечны ўзровень, то астатнія творы гэтую канцэп-

трацыю не ўтрымліваюць і ступюва звальваюцца ў звычайную бытавуюху. Апошні тэкст падборкі настолькі сінтэтычны, што выклікае шмат асацыяцый у сувязі з абранымі формай і рытмам, але ўласна аўтарскага ўнёску не назіраецца.

Падборка Паўла Капанскага хістаецца паміж іроніяй рознай ступені таўшчыні і пранізлівай жыццёвай філасофіяй. Хаця, у прынцыпе, пранізлівай можна назваць і іронію, бо яна сыходзіць не з пустаслоўна-гульнявога аўтарскага імпульсу, а з рэальных грамадска-бытавых назіранняў. На першым жа радку першага верша «вынес смецце і задзяўбаўся жыць» ужо хочацца паклікаць аўтара на «гранёную» размову, і далей такая сітуацыя нават неяк праектуецца сама сабою. Апошні тэкст падборкі цягне ўжо на цэлую светлаглядную канцэпцыю, якую лёгка можна ўявіць як завяршальны маналог падчас той самай размовы. Калі на кухнях сёння яшчэ можа прагаворвацца штосьці апалітычнае і агульначалавечае, гэта хутчэй за ўсё было б штосьці з вершаў Паўла.

Сярод прозы ў пары з традыцыйным для часопіса «Векам людзей» Маргарыты Латышкевіч стаіць «Трылогія безгвалтоўнасці» Дзмітрыя Рубіна, у якой тры апавяданні аб'яднаны моцнай лініяй унутраных маналогаў. Аўтар прыцягвае ўвагу да сваёй мовы менавіта за кошт рэфлексіўных адступленняў ад асноўнага сюжэта: цякучыя абзацы з вялікай колькасцю лексічных паўтораў ды іншых шурпатасцей, характэрных для адлюстравання мысленных працэсаў, выдатна спраўляюцца са сваёй задачай па ўцягванні чытача ў багн зацікаўленасці і даверу. Добра відаць, як уважліва аўтар працуе са структурай, бо ключавыя вобразныя поінты кожнага апавядання паслядоўна згадваюцца на працягу ўсяго аповеду. Адзіны слабы, як падаецца, момант твораў Рубіна — менавіта сюжэтны складнік: абраныя аўтарам дэкарацыі, у прынцыпе, падыходзяць да масавай літаратуры, але ў такім выпадку вобразна-маналагічныя часткі, носьбіты асноўнай ідэі, атрымліваюцца непрапарцыянальна больш складанымі. І тут ёсць некалькі рашэнняў: ці далей эксперыментавать са спалучэннем знешняга і рэфлектыўнага, ці адмовіцца ад аднаго на карысць іншага.

Данііл ЛЫСЕНКА

Санаторый углядаецца ў цябе

-размовы так ні пра што-

Аўтагэрапеўтычнасць — даволі небяспечная для паэзіі ўласцівасць пісьма. Звычайная самапаглыбленасць на гэтым фоне — з'ява нашмат больш распаўсюджаная і настолькі нейтральная, што яе можна лічыць нечым кштальту метажанравага элемента тэксту. Але паміж дзвюма гэтымі стратэгіямі існуе крытычная розніца: калі ў звычайнага рэфлектыўнага аповеда няма матыву (бо ў большасці паэт звяртаецца да яго несвядома), то ў аўтагэрапеўтычнасці ёсць канкрэтная рацыянальная мэта — прывесці сябе (аўтара) да вырашэння пэўнай знешняй ці, хутчэй, унутранай праблемы — і часта такое адбываецца шляхам дакументальнага ці / і моўнага выгаворвання. Дарэчы, тут прыхаваны і дзіўнаваты парадокс: нягледзячы на цалкам рацыянальны падставы для выкарыстання аўтагэрапеўтычнасці, яе асноўны інструмент — выгаворванне — падпарадкоўваецца часцей за ўсё ірацыянальнаму нарошчванню тэкставай масы, пакуль аўтар неак унутрана не адчуе выкананасць пастаўленай задчы.

Фота Тараса Папчанкі.

...трэба спачатку «ўгрызціся» ў кожны асобны тэкст кнігі, дазволіць сабе шчыра раззлавацца на адсутнасць эстэтычнага задавальнення (там, дзе такая патрэба ўзнікае) і ў выніку — адштурхнуцца ад кнігі некуды ўбок, каб, нарэшце, пабачыць яе цалкам і, арыентуючыся на свае, ад чытання, успаміны, пачаць самому дамысліваць знешні і ўнутраны свет аўтаркі (у тым ліку паэтычны)

Першая небяспека, звязаная з такім пісьмом, больш дробная, — моцная эганакіраванасць, якая заканамерна вядзе да змяншэння ўвагі да чытача (ці нават да знявагі): чым больш у тэксце падрабязна-асабістага, тым цяжэй чужым людзям уключацца ў адносіны з ім. І справа не толькі ў фармаце кнігі, які, хоць і фармальна, ды абавязвае аўтара ўключаць чытача ў свой мастацкі свет, але і ў (не-)даступнасці пазатэкставага (у асноўным, лакальна-бытавога) бэкграўнда для дэшыфроўкі. Адносна яе аўтар і чытач (у параўнанні з тым жа бэкграўндам сусветнай культуры) знаходзяцца ў непараўнальных умовах. Другая небяспека, больш істотная, — непазбежная (у выпадку з дакументальнай варыяцыяй аўтагэрапіі) схільнасць да мінімізацыі мастацкіх сродкаў, часам і да поўнай іх страты. І быццам бы нічога крымінальнага ў такім падыходзе няма, бо існуе, напрыклад, цэлая плынь докupoэтры, у межах якой выкарыстоўваюцца элементы нелітаратурных тэкстаў (газетных паведамленняў і г.д.). Але нярэдка тыя, хто звяртаецца да аўтагэрапіі, у сваім паступовым руху да мінус-мастацкасці ніяк не кампенсуюць новаствораныя дзіркі пазалітаратурнымі прыёмамі, і таму такія тэксты выглядаюць як голая паэтычная форма з разбіўкай на радкі, у якую заліваецца прэсная і пазбаўленая стылістычных акцэнтаў мова.

Новая паэтычная кніга Вольгі Гапеевай «словы якія са мной адбыліся» выйшла зусім нядаўна, у чэрвені 2020-га, усюго праз год з нечым пасля мінулай — «Чорныя макі». Паміж «Макамі» і ранейшым зборнікам, «Грама-

тыка снегу», выбудовалася цікавая рознаўзроўневая дыхатамія: ад назваў да ступеняў паглыбленасці тэкстаў у моўную стыхію, ад агульнай вобразнай структуры вершаў да іх праблематыкі. Перад вачыма чытачоў, якія прачыталі абедзве кнігі, паўставалі дзве істотна розныя Вольгі Гапеевы: кожную было за што палюбіць, з кожнай было пра што паспрачацца. Гэтыя паўнаватрасныя аватары, паэтычныя бэкапы, прабываючы праз інфармацыйны накіп пражытых аўтаркай гадоў, глядзяць у тэкст гэтай рэцэнзіі і не могуць паверыць у тое, які цяпер перад імі акрэсліваецца сілуэт. Калі б дазваляў фармат выдання, у якасці ілюстрацыі добра ўпісаўся б актуальны мем з двума сіба-іну, але па які бок гэтага мема стаіць аватар «словаў якія са мной адбыліся»?

Першае, што кідаецца ў вочы, калі глядзіш на кнігу, — канкрэты такія «даўнгрэйд» у яе афармленні. Вокладка не выяўляе нічога, акрамя нейкіх сярэднестатыстычных галіяфаўскіх абстрактных, а якасць паперы значна ніжэй, чым у «Маках» і «Граматыцы». Узаемазалежныя змены адбыліся і ў вобласці зместу: яго лічбавы паказчык найбольшы з трох кніг, затое ён не мае ніякіх раздзелаў, чым збівае ўсе 50 з нечым тэкстаў у маналітнае месіва аўтарскіх перажыванняў. У кнізе, між тым, рэалізуецца нешта кштальту класіцыстычнага трыадзінства (месца, часу, дзеяння): у асноўным падзеі адбываюцца ў замежным гатэлі і яго наваколлі (і, безумоўна, у галаве лірычнай гераіні), працякаюць яны дзесьці ў межах аднаго года (што для паэтычнай кнігі не так шмат), а адзіны падыход да напісання тэкстаў можна палічыць адзінствам дзеяння. Зіхаець жа новымі фарбамі (хаця і з вялікай верагоднасцю выпадкова) гэтае трыадзінства пачынае з-за сусветнай пандэміі, якая выводзіць пералічаныя асабліваці са стану лакальнай маруднай камернасці ў стан глабальнага, прароцкага характару, светаадчування.

Але там, дзе прыгожа ўзмацняюць свае пазіцыі нейкія агульныя канцэпты, пакутуюць асобныя тэксты. Ужо ў першым вершы «прачынаюся па чужым будзільніку» паэтка задае магістральную дыя зборніка лінію: «так я вучуся быць гасцяй» — радок, які вызначае ўвесь самаідэнтыфікацыйна-адмоўны стрыжань далейшага апеведу ў кнізе. Прыкладаў такога песімізму з выразнымі адценнямі дэпрэсіі шмат: «парашуты даверу знялі з вытворчасці // рабіць самой — ні жадання ні часу», «я магла б... пражыць тысячу варыянтаў... так і не навучыўшыся радавацца той кім ёсць», «не ратуюць // ад думкі // пра несправядлівасць сусвету // і ад нізкай самаацэнкі // у гатэльнай цішы», «ця-

пер вы з болем на ты // і вусцішна адно калі добра», «недапрацавала не была занадта ўпартай» і г.д. Усё гэта — толькі самыя прамалінейныя фразы, але ж ёсць яшчэ і больш-менш прыхаваныя, а таксама тыя, што пабудаваны на мове метафар замест прамых выказванняў. Вельмі хочацца суперажываць Вользе-чалавеку, але той факт, што ўвесь гэты смутак амаль

у першапачатковым сваім выглядзе перанесены ў вершаваны радкі і нават рэалізаваны ў фармаце кнігі, неак нівеліруе вастрыню гэтага суперажывання і, тым больш, ставіць эмпатычны бар'ер паміж чытачом і Вольгай-аўтаркай.

Акрамя гэтага, кнігу можна ўмоўна назваць зборнікам бэкстэйджаў. Гапеева бясконца прагаворвае ў вершах, як у яе, недзе ў непакрытай зместам кнігі прасторы, адбываецца нешта дробнае, але важнае. Ды толькі абраная паэткай стратэгія выказвання прадугледжвае вытрымку няўлоўнай дыстанцыі паміж гэтымі падзеямі і чытачом. Таму пасля некалькіх ментальных і моўных фільтраў у кнігу паступае другасная (ці не трэцярадная) па сваёй форме інфармацыя, на фоне якой успаміны, размовы і актуальныя думкі аўтаркі фарміруюць складаны ланцуг, адкуль выцягнуць першакрыннічную эсенцыю часам бывае немагчыма. Таксама, калі ўзгадваць тыя ж «Чорныя макі» з іх хоць і досыць трывіяльным, але ўсё ж такі цэнтрам сцягвання канфліктна-сэнсавых сіл (стасункі паміж мужчынам і жанчынай, (не бытаць з любоўнай лірыкай), можна адзначыць, што ў «словах якія са мной адбыліся» такога цэнтру няма. А калі і за крыніцамі ментальных завіхрэнняў замацаваць асістэмнасць, можна сказаць, што кніга ўвогуле не мае ніякага канфілікту: проста жыццё дзяўчыны, якой «трыносілі чакаляду // дарылі сукенкі», проста «дзяўчына якая жыве ў гатэлі» і «вывучыла 285 нарвежскіх словаў». Найбольш відавочнай гэтая аэмпатычная стаснафліктнасць робіцца ў выпадку з кароткімі вершамі (самымі слабымі ў кнізе), найбольш характэрны з якіх можна працытаваць цалкам:

субота
час на абедзе
вяртаюся да гатэлю

і гэтыя тры радочки
усё што я сёння паспела.

На шчасце, ёсць у кнізе і моцныя моманты, якія адсылаюць да мовацэнтрчнага мінулага паэтыкі. Напрыклад, творы «рукі мае абапіраюцца на дрэва» і «я складала сябе», кожны з якіх будуча на адзінай метафары, расцягнутай на ўвесь тэкст. Нетривіяльныя погляды на светастваральныя рэчы дэманструюцца ў «там дзе растуць дрэвы» (супастаўляецца быццё птушак і людзей) і «адно з першых рэаліці-шоў» (навава мадэлюецца быт Адама і Евы). Бліжэй да канца кнігі ўзмацняецца гучанне сацыяльнай тэмы, што закранута ў вершах «13 кастрычніка», «флэкс», «чорная яблыня»: часам гэта пачынае нагадваць сучасную расійскую жаночую паэзію

з яе «ўзброеным» поглядам на самарэпрэзентацыю. Такіх ухілаў хацелася б ад паэтыкі больш.

Калі ж вяртацца ад канкрэтыкі да больш агульных момантаў, можна падкрэсліць адзіную дакладна пазітыўную тэндэнцыю ў тым, як развіваецца паэтычная мова В. Гапеевай: з кожнай новай кнігай узмацняецца цэльнасць постперажывання (і вельмі важны тут акцэнт на прыстаўцы «пост-»). Але на строіцца на патрэбную хвалю звычайнаму чытачу будзе не так проста. Ёсць адна спецыфічная ўмова, спецыфічны пункт погляду, пэўны рытуал, з даламогай якога «словы якія са мной адбыліся» могуць нечакана павярнуцца да чытача тварам: трэба спачатку «ўгрызціся» ў кожны асобны тэкст кнігі, дазволіць сабе шчыра раззлавацца на адсутнасць эстэтычнага задавальнення (там, дзе такая патрэба ўзнікае) і ў выніку — адштурхнуцца ад кнігі некуды ўбок, каб, нарэшце, пабачыць яе цалкам і, арыентуючыся на свае, ад чытання, успаміны, пачаць самому дамысліваць знешні і ўнутраны свет аўтаркі (у тым ліку паэтычны).

У нейкай ступені кніга лёгкая можа стаць прасторай для стварэння лірычных фанфікаў, якія абапіраліся б на кантэкст перажытага В. Гапеевай. Яшчэ яе можна назваць палігонам для іспыту ўласных эстэтычных перажыванняў (менавіта для іспыту ва ўмовах тэхнічнага тэст-драйву) і наатропам для разгону сваёй унутранай паэзіі. Толькі так, не падчас чытання, а ў постчытальным унутраным дыялогу чытач з найбольшай верагоднасцю здолее саскрэбці з гатэля пякучы аўтагэрапеўтычны панцыр санаторыя і, быццам напрыканцы камп'ютарнай гульні «Syberia», застацца сам-насам з чалавекам, да якога назбіралася шмат пытанняў, пакуль не пачне шчыпаць у носе: ці то ад саланаватага прыморскага паветра, ці то ад слёз.

На старонках «словаў якія са мной адбыліся» Вольга Гапеева — заложніца свядома абранай аўтагэрапеўтычнай стратэгіі. А бездань, у якую яна старанна ўглядаецца па канонах такога ж псімістычнага і самаадмоўнага Ніцшэ, сама пачынае ўглядацца ў паэтку. Але ёсць у гэтым нешта прыцягальнае: як у начной паездцы на вялікай хуткасці па пустынным шашы, калі заплюшчваеш вочы і павольна прыбіраеш рукі з руля. Небяспечны, але такі салодкі ўваход ва ўнутраную кіпячую падкорку.

Ігнат РАМАНАЎ

Мікола АДАМ

ПАРТРЭТЫ

Як кнігі латошаць душы, а восень — лета,
Як літары — нібы зерне, што высываюць у коласе,
Так каханне ўзбагачае паэта:
Марыі Каменскай — да Якуба Коласа.

Як травы ўвесну цягнуцца да вышынь,
Як ва ўнісон птахі ў небе ішчабечуць,
Так сэрца Музы прагне растапіць стынь
Сэрца Паэта ў кожны халодны вечар.

Як дні і ночы вавёркамі кружаць год,
А рэчаіснасьць навокал — ваўчыная згря,
Так не падобна жыццё на законаў звод
І прысутнасць каханай здаецца сапраўдным раем.

Як неспатоленасць часам трывожыць сон,
Як неспакой з розных бакоў абступае,
Так давярае кожную думку ён
Той, каму вершы ўсе свае прысвячае.

Як снег кладзецца пухнатаю мяккай ватай,
Як кацяняты вуркочуць пад цёплай рукой,
Так яна да яго азваецца са сваіх шатаў
Жонкай, дарадцам, сябрам, матуляю, зоркай, сястрой.

Як усход з захадам толькі бакі на зямлі,
Ды сонца ўсё роўна ім аднолькава свеціць,
Так, непадобныя, разам заўжды яны
На ўсіх палюсах, на тым і на гэтым свеце.

Ці чулі вы, як шэпча верш агмень
У сполах пажару напрудвесні,
Як ён сабою насычае дзень,
Каб уначы, як фенікс, уваскрэснуць?..

Ці чулі вы, як мовіць верш пан Лес,
Як ззяюць рыфмы росамі на дрэвах,
Як імі ўтаймоўвае Вялес
Смагу сваю, што патрабуе веры?..

Ці чулі вы, як верш спявае лён
У матчыных далонях спрацаваных
На мове, што нясе ў сабе праклён
Пракуранай і адзінокай спальні?..

Ці чулі вы, як верш чытае Сыс,
У кожным слове, бы ў агні, згарае,
І, як Хрыстос, распяты на крыжы,
Паэзіі сябе ён прысвячае?..

Ці чулі вы Паэта сэрцапалач,
Што боль Айчыны ў кроў сваю збірае,
Каб крыўд яе нікому не прабачыць:
Ні служкам пекла, ні анёлам рая?..

Ці бачылі вы душы кніжных ускраін,
У старонкі жыцця, бы ў двойкі, апранутыя,
Для каго не Апель ахвяра, а — Каін,
Адмыслова залічаны ў аратыя памяці?..

Ці бачылі вы сэрца Мінска ды Вільні,
Любоўю, бы слукікам поясам, абвязанае,
І ў спіку пякельную, і ў холад магільны,
А на самай справе дыхае ранами?..

Ці бачылі вы валасы Веранікі,
З якою хацелася б спаткацца на вуліцы,
З ёю адной ва ўсім свеце вялікім,
Хоць той і незадаволена хмурыцца?..

Ці бачылі вы зацалаваныя крывёй вусны
У жарсных абдымках бязлітасных сухотаў,
Што ў пачуцці граюць на рэбрах, як на гусях,
І быццам пытаюць: «Максім Багдановіч,
хто ты?..»

Ці бачылі вы вянок з вершаў паэта,
Што пагоняй імчыць з крымскіх ускраін,
І яму нічога не будзе за гэта,
Бо ён не самотны, ён кнігу мае?..

Вясна абнавіла нябёсы зямлі,
Калі прастудзіліся будні,
І ноч, быццам вогнішча, лёс запаліў:
Быў, ёсць, будзе.

Дарогу жыццё праладала праз фронт,
Які не асудзяць людзі,
Бо шляхам адных рамантычных прыгод
Быў, ёсць, будзе.

Орша, Масква, Кіеў і Мінск —
Сузор'і на долі грудзях.
Заўтра, учора ў іх, сёння, калісь
Быў, ёсць, будзе.

Прашчураў памяць сабрана ў кулак,
Што бегла за ім усюды,
Не наспявала і ставіла знак:
Быў. Ёсць. Будзе.

Сонца паэта не здрадзіць стылу,
Думак яго не забрудзіць,
Бо Караткевіч, падобна святлу,
Быў, ёсць, будзе.

Пётр СЯМІНСКІ

Па спіралі

А. Разанаву

Мо я не такі, як браты мае людзі?
Даўно я не плачу сярод дамавін,
Мне проста цікава: а Слова зноў будзе
Сярод пазалёсавых мне каляін?
Калі я засмяглы — я еду на мора,
Калі я галодны — іду сеяць хлеб,
Калі я зняможаны лёсу прасторай,
Пішу я: «Са ічасцем спаткацца
мне дзе б?»
Ледзь ноч настае, што заўгодна я ўбачу,
А ранкам уражанні ўсе неўпрыкмет...
І зноўку ўтвараецца сэрцам задача:
Ці бачыць мяне бессардэчны сусвет?
І хто я? На што я імкнуся да мрояў,
Яму абьякава ў бездані эр,
І што вымагае жыццё не святое,

І я на што здатны вост тут і цяпер?
За што мае продкі на смерць ваявалі?
Ці чутны наступнікам стогн Перуноў?
А свету ляцець і ляцець па спіралі,
А Слово гучаць і быць першым ізноў...

Вогненны мамант

Даўнюткім часам з поўначы
на поўдзень
Таптаў па-за сцяжынай кавылі
Наўздзіў гаротны ў сумным тым
находзе

Апошні самы мамант на зямлі!
Ён ведаў, што сябровак не сустрэне,
Бо паглынуў іх жорсткі ледавік,
Ён ведаў: на жыццёвае арэне
Ён — безнашчадны лёсавы тупік.
За селішчам нізінным ля рачулкі
Гарэў сасновы бор, і вецер нёс
Агонь у бок жыццёвага прытулку
Людзей, што адышлі на сенакос.
Пажар аж вар'яцеў ад асалоды,
Знішчаў, што мог, да самазабыцця...
У хаце за палаючым гародам
Ад жаху гучна плакала дзіця...
Забывўся ўмомант мамант пра гароту,
Пачаў валіць ствалы гарэлых дрэў,
Ён хобатам збіваў агонь ля плоту,
А праз хвіліну ўжо і сам гарэў!
Шчацінне палымнела! Чуўся лямант...
Агонь ад сціплай хаткі адступаў.
Так вогненны апошні самы мамант
Дзіця зусім чужою ратаваў.
Дабег ледзь мамант вогненны да рэчкі
І з галавою плюхнуўся ў заліў.

Там гладзенькім зрабіўся, быццам свечка,
Нібыта яго нехта пагаліў...
Ці праўда, ці для дзетак небыліца,
Што раніцай той мамант быў жывы,
Са Шчары здолеў ён вады напіцца
І некуды пайшоў за паплавы.
Яго з паклонам людзі праважалі
З-за цудам ацалелых хат і ніў.
Рукамі наўздагон яны махалі
“Слану”, што ад агню іх заслانیў...

Ад ворагаў і ад агню ў заслоне
Пачаў жыць люд у дзіўнай старане...
Мястэчка называцца стала СЛОНІМ!
Хто хоча, хай паверыць мне, хто — не...

Эцюд вечаровых маланак

Пакінуўшы гораду ранак,
Паклікаў у водар пшаніц
Эцюд вечаровых маланак
Пад сола лясных бліскавіц.

Рамантыкаю апантаны,
Сустрэў я ля родных крыніц
Эцюд вечаровых маланак
Пад сола лясных бліскавіц.

Параіў забыць пра каханак,
Шэпт ветру пад стогны суніц,
Эцюд вечаровых маланак
Пад сола лясных бліскавіц.

Прымусіў між сумных альтанак
Упасці прад вёскаю ніц
Эцюд вечаровых маланак
Пад сола лясных бліскавіц.

Давід Гарадзенскі

Гісторыі слова, як дзіда,
Як стрэл невядомых гармат.
У летапісах пра Давіда
Два аркушы словаў і дат.

Давід Гарадзенскі. А хто ён?
Галоўны вой Чорнай Русі,
Што з Пскова вярнуўся ў Гародню,
Народ яго сам папрасіў.

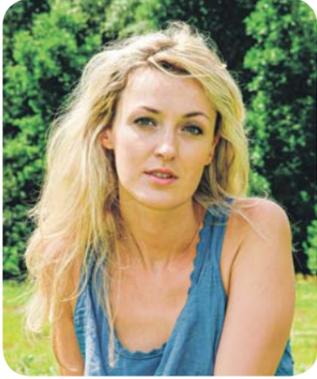
У той час Ідэю Тэўтонцы
Мячамі піхалі на ўсход.
Пажары туманілі Сонца,
На рэках бываў крываход.

Пры ім крыжакі чарадою
Ні разу на Гродна не йшлі,
А косткі някліканых вояў
Спакой свой на межах знайшлі.

Імя адно толькі трымала
Тэўтонцаў удалечыні
Ад Гродна. Паразаў хапала
У тыя ім сумныя дні.

Давід перашкоджаў заўзята
Радзіму дзяліць на камлі,
Даваў у находах пачатак
Ён для беларускай зямлі...

Семсот год, як вершнікі ў поле,
Прымялі ў былым кавылі...
І стаў Давід сімвалам волі
На Гродзенскай ішчырай зямлі.

Юльяна ПЯТРЭНКА

Аднойчы мы з Сашкай улезлі ў чужы дом. Пакуль я важдася з замком сакрэтнага сейфа, Сашка прымярала на сябе сукенкі і капелюшы гаспадыні. Тады я паабяцаў, што ўсё гэта ў яе абавязкова будзе: і шафа з футрам і аксамітнымі сукенкамі, і скрыня з панчохама і батыставай завушніцамі і пярсцёнкамі, якіх у тутэйшай гаспадыні не знайшлося — мабыць, напышлівая гусыня забрала ўсе каштоўнасці з сабой. Сашка доўга круціла незвычайную скарбонку ў руках — драўляную, чорную, нібы вырабленую з вугля ці агату, але так і не адважылася яе ўзяць.

Знойдзеныя ў кватэры грошы прагулялі адразу: сляшча паабедзілі ў рэстаранцы «Савой», дзе афіцэры і знатныя спадары ганялі на бильярдзе шары і вадзілі ў асаблівыя нумары асаблівых дзяўчат; потым забеглі ў адзіную на ўвесь горад фотастудыю, дзе зрабілі сумесную картку; затым я вярнуў Гуцулу картачны доўг і набыў для Сашкі скрыначку з халвой у Турэцкай кандытарскай ды блакітны шалік на базарнай плошчы. А можа ружовы. Ці ліловы... Не памятаю... Даўно тое было.

Цяпер я зноў іду да яе. Без кветак, цукерак і шалікаў. Затое з сэрцам, якое так прыемна халодзіць руку і грэе душу, лежачы ў кішэні паліто.

Паліто кашміравае, атласны гальштук, начышчаныя да бляску новыя чаравікі і модная, на прабор, стрыжка.

А ў Гомелі пануе вясна: шаўковым абрусам раскінулася бяскрыяне неба, бесклапотна гуляюць увышыні белыя чародкі залётных аблокаў; на лаўках мружацца ад яркага сонца лянівныя каты, каля якіх смела скачуць па лужынах шумныя вераб'і. Абганяючы адна адну, цягнуцца да святла першыя зялёныя галінкі. Салодка пахне вільготнай зямлёй і леташнім прэлым лісцем. А ў кішэні тахае ў такт крокам гладкае прахалоднае сэрца.

Вада ў рацэ зусім паднялася... Ажно да каменнай альтанкі, дзе мы штовечар сядзелі з Сашкай і назіралі, як сноўдаюць па Сажы лодкі і параходы. Хутка па набярэжнай зашпацыруюць разам з бацькамі прыбраныя дзяўчаты на выданні, праводзячы гарэзлівымі позіркамі афіцэраў і сынкаў замужніх купцоў. А над вадою разнясецца празрысты смех шумнай моладзі, якая бітком набіваецца ў новыя чоўны, што пахнуць смалой.

Ад Сажа я напрамі пакрочыў да Ілінскага спуска паўз Кагальны роў — цэнтр гарадской галечы, адкуль і я сам, чаго хаваць, быў родам. Напаўразбураныя хацінкі ляпіліся тут усутыч адна да адной. Крывыя сцены і гнілыя платы, вузкія вулачкі-лабірынты, што пялялі па дне яраў і лагчын, з канавама для сцёкавых вод і броду. Нічога не змянілася тут за апошні час. Я добра памятаў «Гомельскую Малдаванку» — цёмныя смуродныя завулкі, жабракі і дрэнна апраанутыя жанчыны, якія прадаюць сябе за келіх моцнага напою, ды падпольныя шынкы, поўныя нецвярозых галаварэзаў, якія гуляюць у карты ды косці.

А за пагоркам Фельдмаршальскай, дзе Гамяюк зліваўся з Сажом, хавалася за высокімі варотамі халодная і крывадушная раскоша — з крамамі, банкамі, багатымі сядзібамі і княжацкім палацам, з квітнеючымі ў аранжарэях ружамі, выпешчанымі коньмі і задаволенымі жыццём сабакамі. Там, за шатамі раскідзістых ліп, лілося ракой французскае шыпчае віно, і кідаліся на вецер грошы і абяцанні...

Калі з цёмнай аркі вынырнуў вуглаватый цень, я міжволі ўздрыгнуў, адпусціў

Эбенавае сэрца

Апавяданне

сэрца і схпіўся за «браўнінг» — цяпер я не бязродны басяк — даўно нашу ў кішэні рэвальвер замест нажа-выкідухі.

— Якія людзі! Кара-а-ась! Ці ты гэта? — ступіў насустрач даўталыгі няголены хлопец у зашмальцаванай скуранцы і пакамечаным кепі, у якім я пазнаў старога сябра Цыруля (мянушку ён атрымаў пасля таго, як у бойцы на Замкавай яму парэзалі вуха, а ж быў Карасём толькі таму, што імя маё гучала падобна).

Цыруль шырока раскінуў рукі і палез абдымацца:

— Карасік, братка! Колькі часу цябе не бачыў?! Надоўга да нас? — затрос ён маю руку. — Вох, бач ты, фрэер які! Вялікім, кажуць, чалавекам у Кіеве стаў!

— Вялікім — не вялікім, а на хлеб з маслам хапае...

— Хадзем, раскажаш, — Цыруль схпіў мяне пад руку, ад яго патыхала вінным смуродам. — Тамака на Кавальскай новую карчму адчынілі...

— Іншым разам, — выкруціўся я. — Як нашы? Грынь, Кастыль, Лысы?

— Ашалееш, як даведаешся! — Цыруль сцішыў голас. — Паціху выбіраемся з нашага рова на паверхню, калі не лічыць Кастыля, што сканаў узімку ад тыфу. Фрыца помніш? На днях узарваў на замкавым мосце пралётку сабакі-прыстава. Ды ў нас тут такія стачкі з мітынгамі, што будзь здароў! Чысцей, чым у тваім Петраградзе! Баявая рабочая дружина! Ага! І канспіратыўная кватэра маецца. Мелніту з Кіева дастанеш? Для бомбаў... Эсэры ды мясцовыя анархісты добра плаціць — гайда да Фрыца, дамовімся! Я ў долі!

— Усё потым, Цыруль, пазней. А Сашка, Сашка што?

— Бяляўская? Лепш не пытайся, братка!.. Яна больш не з намі...

— Што з ёй? — схпіў я Цыруля за шматкі. — Жывая?

Ён пхнуў мяне ў грудзі і сплюнуў скрозь зубы:

— Ды лепш бы здохла. Шмара твая Сашка. Падсцілка белавардзейская.

Я зноў засунуў у кішэню руку, каб намагаць браўнінг, але ў далонь скокнула прахалоднае сэрца. Цыруль стаяў і сушыў зубы, нахабна пазіраючы мне ў вочы. Я маладушна прайшоў паўз яго, адпіхнуўшы плячом.

Белыя, чырвоныя... Самі няхай разбіраюцца. Пляваюць мне на іх з Румянцаўскай вежы... І Сашка няхай падалей трымаецца ад мелнітавых бомбаў і гэтых дзяржымордаў, якія толькі ўчора рэзалі адзін аднаму кішэні і глоткі, а сёння б'юць сябе кулаком у грудзі і збіраюцца ў рабочыя дэпутаты... Так і скажу ёй. Загадаю... Хаця, па праўдзе сказаць, Сашка ніколі мяне і не слухалася — як і я, вырасла без бацькоў на дне Кагальнага рова. Прыходзіла і сыходзіла як котка — калі ёй уздумецца. Грэлася каля «буржуйкі», ласавалася печанай булбай, жартавала, лашчылася, пакаляшы сонную бялявую галоўку мне на калені, а часам выпускала кішчоры — білася, як сапраўдны хлапчук. Тады нам было па пятнаццаць...

Я збочыў на Ветраную вуліцу і паскорыў крок. Праходзячы паўз сядзібу Фруміна, гаспадары чыгуналіцейнага завода, па старой звычцы шыбнуў у вароты камень — мы заўсёды гэтак рабілі, калі праз вялізны паркан біць вокны стала немагчыма. Там жа, у кветніку пад варотамі, наскуб першых жоўтых прымул.

Крывая Сашкіна хацінка, што засталася ёй у спадчыну ад глухой бабці-выпівохі, аказалася забітай дошкамі. Мне стала вусцішна. Не атрымаў жа ніводнага адказу на свае лісты... У суседнім двары забрахаў сабака, вызірнула з расчыненага акна кучаравая жаночая галава:

— Та шо вы все тут шляетесь та шляетесь? Или мёдом намазано? Таки идите кушать креплах отсюда! И забор, и крышу — всё мне на дрова обещано!

— Цётка Рахель! — узрадаваўся я, пабачыўшы знаёмы твар. — Гэта я, Адаць!

— А шоб ты долго жил! — прымружыла блізарукія вочы кабета. — Адаць-Карась! Шоб мне лопнуть, финансист наш недоученный!

— Не финансист, а коміваяжор.

— Таки да, из грязи да в князи! Жди, голубчик, сейчас выйду...

— Ды не, не трэба. Я да Сашкі! Дзе яна?

— От же ж, хатихат хара! — пляснула ў далонь жанчына. — Давненко никто не видел! Поговаривали, что увёз её военный во-о-от с такими усицами! Ну сущий красавец! Увёз и убил, с моста замкового сбросил. Да врут всё, типши невозные, потому как Оська рябой своими собственными глазами, шоб они повылазили, када на мою яблоню зарится, бачил белявку в «Савое», разодетую, мол, разукрашенную, как та лялька. Та не, таки как шлюндра. От так и сказал, шоб не сойти мне с этого места!

Кінуўшы ў бруд прымулы, я пабег па вузкіх, засланых драўлянымі масткамі вулачках наверх. Чамусьці ўспомнілася рэстарация, захмялелыя афіцэры і «асаблівыя нумары».

Булачная, Турэцкая кандытарская, гімназія, банк — я бег на злом галавы, мінаючы разнамасныя будынкі і палюхаючы прахожых. У кішэні трывожна трымцела сэрца.

— Дзе Саша? — уляцеўшы віхорам у рэстарацию, я ледзь не схпіў за шматкі падавальшчыка, які праз доўгі чорны фартух нагадваў грака.

— Что вам угодно? Какой Саша? — змераў мяне халодным позіркам смуглявы хлопец.

— Саша Бяляўская!

— Госпожа Александра Даниловна сегодня не заходили-с. Возможно, к ужину явятся.

З душы камень зваліўся — значыць, жывая-здоровая! Ні ў ровы, ні ў палацы, ні на дне ракі, ні з вусатым ваенным... Усё будзе добра. Павінна быць.

— Дзе яе знайсці?

Падавальшчык прыдзірліва агледзеў маё кашміравае паліто, беласнежную кашулю і атласны гальштук, начышчаныя да бляску чаравікі, модную, на прабор, стрыжку і застаўся задаволены. Накрэмзаў на паперцы адрас і перадаў мне з просьбай пацікавіцца, ці дастаўляць сёння зефіру і халвы.

Блакітны дамок з белымі калонамі размясціўся акурат за аптэкай, хаваючыся ад старонніх вачэй у зарасніках бэзу, на якім ужо пачалі налівацца сакавітыя пупышкі.

У маладой даме, якая вызірнула з працьненага акенца, я не адразу пазнаў Сашку. Тонкую талію сціскалі ў абдымках тугія складкі аксаміту, далей, да самай шыі прасціралася белая блуза з радком дробных гузікаў і шырокімі рукавамі. Вочы знаёмай незнаёмай дамы ўсё гэтак жа блішчэлі агатавымі пацеркамі, толькі нашмат мякчэй — зусім не як у зацкаванага звярка — як некалі; а попельна-русыя валасы ледзь закрывалі вушы...

— Навошта ты абрэзала косы? — як дурань, адразу запытаўся я.

— А? — Дама зірнула ўніз, і на шчоках адразу з'явіліся ямачкі. — Адасік...

— Так, ён самы. Саш, я хвалюваўся...

Ты атрымлівала мае лісты?

— Адасік... Я так рада бачыць цябе, — яна апусціла мяккую руку і растрапала маю модную, на прабор, прычоску. — І не пазнала б...

— Ды і цябе, па праўдзе сказаць, пазнаць цяжка. Стала сапраўднай царыцай... Слухай, Сашка, злазь! — працягнуў я руку па старой звычцы, каб дастаць сяброўку з чужога акна. — Раскажаш, як у людзі выбілася... Прагуляемся.

— Навошта?

— Ну як... Дзяцінства ўспомнім.

— Няма чаго ўспамінаць, Адаць. Жахі Кагальнага рова больш не сняцца мне.

— Ты... Ты замужам? — зглытнуў я.

Сашка азірнула па баках і схавала светлую пасму валосоў за вуха:

— Ведаеш Шановіча? Адзін з самых замужніх людзей горада...

— Канешне, ведаю. Саш... Ён падманвае цябе. У яго і жонка, і дзеці. Ды і стары занадта — бацькам табе мог бы быць.

— Які ты дурненькі, Адасік...

— Саш... Ну, Саш? Давай, выходзь, кінь дурное. Ну іх усіх! Махнём у Кіеў, заживём як людзі! У мяне і праца сапраўдная, і кватэру здымаю — да Дняпра тры крокі! Драўнінай займаюся, мэбляй там... І вось, вось што! — я паклаў руку ў кішэню. — Помніш, цябе здзівіла чорная драўляная скарбонка?

— Не помню, Адаць.

— Ну як жа, у тым доме, што за ювелірнай лаўкай, ты яшчэ мерала смешныя капелюшы з пёркамі.

— Не помню, — суха адказала яна.

— Як не помніш? Потым мы ў «Савой» былі, потым сфатаграфаваліся, а пазней нашы абліччы я ўставіў у медальён! Паглядзі, сам выказаў! — я вывудзіў з кішэні паліто сэрца на атласнай стужцы — чорнае, як вугаль.

Сашкіны вочы зрабіліся такімі ж халоднымі і матавымі.

— Ведаеш, што за дрэва? — працягнуў лапатаць я. — Эбенавае! Уяві, з Афрыкі прывезлі, дзе жыцьці такія ж чорныя людзі! Цэніцца амаль як золата! Я табе столькі ўсяго пра драўніну раскажу: і пра сібірскую лістоўніцу, і пра бразільскі арэх, і пра ціс, і пра кедр! Ты пойдзеш са мной?

— Я не помню. Нічога не помню: ні капелюшоў, ні скарбонкі, ні фотакарткі, ні кагалаўскіх басякоў накштальт цябе! — Сашка з трэскам зачыніла акно, скалыхнула за халодным шклом сапраўднае залатое сэрцайка на яе тонкай шыі.

У кашміравым паліто, атласным гальштуку і новых блішчастых чаравіках я кльпаў паўз аптэку, рэстарацию, банк, гімназію, булачную і Турэцкую кандытарскую да набярэжнай Сажа, як мага далей абыходзячы палацы і раскошныя вуліцы з ілюмінацыяй, паркамі і скверамі, якія забралі ў мяне Сашку і навучылі шчодрата, разам з манетамаі, кідаць у фантаны словы і паучыці.

Вечарэла. Азяблая вясна, што марудзілася на стрэхах і ў брудным счарнелым снезе пад платамаі, больш не хвалявала мяне. Гарлалі вароны, ціснуліся да плятнеў худыя аблезлыя каты. Пад нагамі чвякала, з зямлі ўзнімаўся даўкі гнілаватый пах. Над галавой цяжкім катлом навісала неба, а ў кішэні бразгала мёртвае халоднае сэрца. Сэрца, якое нарадзілася на засланым драўляным масткамі дне Кагальнага рова за спараным плотам у крывенькай хацінцы, больш не заквітнее і не дасць парасткаў.

На набярэжнай пакрысе збіраліся людзі, чакаючы апошні паравод на Кіеў.

Я ступіў на дашчаны памост і зірнуў у чорную ваду, якая закручвалася ўнізе пеньнымі вірамаі. Дастаў з кішэні браўнінг і доўга ўглядаўся ў далечыню, дзе над ракой уздымаўся туман. Цікава, а маё цела далпые да Кіева? Ці не дасягне нават Дняпра, зачпіўшыся за стары корч?

Не, я не хачу, каб з чорных, як вугаль, вачэй ліліся слёзы ад успамінаў пра Кагальны роў і яго жыхароў — калі за сняданкам у «Савой» попельна-русыя дама з блакітнага доміка зазірне ў ранішнюю газету.

Рэвальвер вярнуўся ў кішэню, а чорнае халоднае сэрца паляцела ўніз, павольна апускаючыся на самае дно, глыбей, чым дно Кагальнага рова. А я і не верыў, што эбенавая драўніна значна цяжэйшая за ваду...

паблізу і воддаль

Міжнародная навуковая канферэнцыя «Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі», прысвечаная памяці Пятра Васючэнкі, адбудзецца сёлета 19-20 лістапада. Праграма III канферэнцыі, для ўдзелу ў якой неабходна даслаць заяўку да 1 лістапада, прадугледжвае пленарнае пасяджэнне і працу секцый. Сярод тэм для абмеркавання — шляхі і перспектывы даследавання навуковай і літаратурнай спадчыны Пятра Васючэнкі, праблемы рэпрэзентацыі беларускай літаратуры ў свеце, сучасныя тэндэнцыі ў метадыцы выкладання беларускай мовы і літаратуры, кампаратывнае вывучэнне моў, літаратур і культур і г.д.

Журы Прэміі Цёткі назвала найлепшы аформленыя кнігі для дзяцей і падлеткаў. У кароткі спіс увайшлі 6 выданняў: «Як зубраня “Зубраня” наведала Генадзя Аўласенкі («Мастацкая літаратура», мастачка Вераніка Шпак), «Варыла вячэру варона» Анатоля Зэкава («Мастацкая літаратура», Марыя Стэльмах), «Павучок Славік» Алены Стэльмах («Мастацкая літаратура», Кацярына Першына), «Вясёлка над лесам» Тацяны Дамаронак («Звязда», Марыя Міцкевіч), «3 рога ўсяго многа» («Мастацкая літаратура», Дар’я Ганчарык-Чарняўская, Алена Карабань), «Яна была» («Галіяфы», Дар’я Барышнікава, Лілія Бусарава, Ксенія Гуніна-Авербург, Алесь Жыткевіч, Ганна Каралёва, Ілона Касабука, Алена Немік, Маша Петуховіч, Леся Пчолка, Тацяна Радзівілка, Дар’я Сазановіч, Антаніна Слабодчыкава, Кацярына і Марыйка Сумаравы, Марта Шматава, Кацярына Шутко, Ірына Саламаціна, Наталля Кухарчык). Усяго ў гэтай намінацыі было разгледжана 19 выданняў. У складзе журы — Кацярына Дубовік, Васіліса Паляніна і Валерыя Славук.

327 намінантаў Прэміі Цёткі ў літаратурнай намінацыі ў шорт-ліст увайшлі «Арнаменты» Аліны Длагоўскай («Янушкевіч»), «Ключ дарог. Пачатак Ліліі Ільющынай («Галіяфы»), «Балтыйскія шкарпэтки» Сяргея Календы («Логвінаў»), «Калядны стол. Некулінарная кніга» Зараславы Камінскай («Галіяфы»), «Малочны кактэйль для Вужынага Караля, альбо Калякам’ютарная казка» Яраша Малішэўскага і Аксаны Спрычан («Мастацкая літаратура»), а таксама «Ключ ад Вялікай Каштоўнасці» Кацярыны Хадасевіч-Лісавой («Звязда»). У склад літаратурнага журы сёлета ўваходзяць Вера Бурлак, Андрэй Жвалеўскі, Людміла Рублеўская, Андрэй Хадановіч і Ганна Янкута.

Прэмія імя Карласа Шэрмана за найлепшую перакладную кнігу абвясціла поўны спіс намінантаў. Сёлета журы будзе абіраць трох пераможцаў у трох намінацыях: пераклад прозы, пераклад паэзіі і пераклад дзіцячай кнігі. У конкурсе ўдзельнічаюць 11 выдавецтваў. Лідарам па колькасці намінантаў з’яўляецца выдавецтва «Янушкевіч» — 13 кніг, выдавец Зміцер Колас на другім месцы — 7 кніг, выдавецтва «Коска» намінавала 6 кніг, выдавецтва «Логвінаў» — 5 кніг. Выдавецтвы «Галіяфы», «Мастацкая літаратура», «Медысонт», «Папуры» і «Рэгістр» прадстаўлены 2 кнігамі, «Кнігазбор» і «Звязда» — адной кнігай. На галоўную ўзнагароду прэтэндуецца 43 кнігі, перакладзеныя з 14 моў, сярод якіх шумерская і санскрыт, а таксама фінская і балгарская. Большасць кніг пераствораны з польскай і шведскай моў. У журы прэміі ўвайшлі Лявон Баршчэўскі, Ганна Бутырчык, Вольга Марозава, Сяргей Смарычэнка, а таксама лаўрэат прэміі імя Карласа Шэрмана 2019 года Сяргей Шупа.

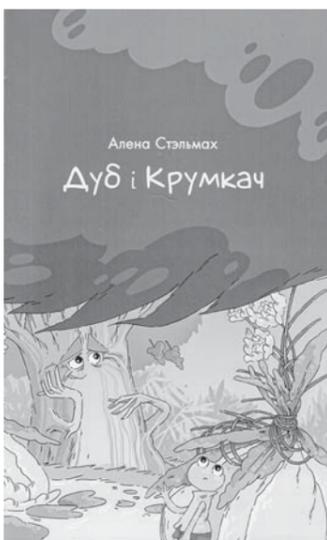
У выдавецтве «Эксмо» пабачыла свет кніга Леанарда Коэна «Пламя», куды ўвайшлі вершы і фрагменты з нататнікаў. «Flame» — апошняя праца канадскага пісьменніка і музыканта, які пайшоў з жыцця ў 2016 годзе. Пераклад з англійскай мовы зрабілі Святлана Мартынава, Максім Нямцоў ды іншыя. Сярод найпапулярнейшых кампазіцый Леанарда Коэна, на якія запісана вялікая колькасць кавер-версій, — «Hallelujah», прадстаўленая ў 1984 годзе.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Нявіннасць дзяцінства і жах вайны

У ліпені выдавецкі дом «Звязда» прадставіў чатыры новыя кнігі, кожная з якіх мае добры камерцыйны патэнцыял. Дзве з іх — дзіцячыя. А гэта, як вядома, менавіта тое, што, акрамя класічнай і спецыяльнай літаратуры, цяпер карыстаецца попытам. Дзве іншыя — альбомы, дзе размешчаны фотаздымкі, паштоўкі, плакаты і многія ўнікальныя матэрыялы ваеннага і пасляваеннага перыяду.

Выдавецкі дом «Звязда» перавыдаў дзіцячую кнігу «Дуб і Крумкач» Алены Стэльмах — заслужанага журналіста Беларускага Саюза журналістаў, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Расіі. Гэта вершаваная п’еса ў чатырох дзеях, дзе асноўным пунктам прыцягнення ўвагі чытача з’яўляецца супрацьстаянне міралюбівых прадстаўнікоў жывёльнага і расліннага свету (адной з важных дзеючых асоб з’яўляецца Дуб, які ўвасабляе прыродную гармонію, мудрасць) з Крумкачом. Ён з’яўляецца сімвалам зла, разбурэння і вайны. Класічная барацьба заканчваецца прадказальна, але важна, што ў творы з умоўным злом змагаюцца не пры дапамозе грубай сілы, а словам. Такім чынам Алена Стэльмах дае дзецям вельмі важны накар: большую частку праблем, нават самых сур’ёзных, можна вырашыць без агрэсіі. Асабліва калі гаворка вядзецца пра чалавечыя адносіны. Малюнкi, якія выканала Марыя Міцкевіч, чымсьці нагадваюць адначасова манеру еўрапейскіх коміксаў і беларускую савецкую школу анімацыі. Гэта добра, бо, магчыма, калісьці п’еса стане асновай для стварэння мультфільма. Таксама папулярнасці твора Алены Стэльмах павінна спрыяць і сама форма п’есы, бо яна падыходзіць, напрыклад, для школьных драматычных гурткоў або іншых вучнёўскіх тэатральных ініцыятыў. Здаецца, што чытачы ўжо даўно чакалі гэты твор пісьменніцы ў новым выданні, бо першы пошукавы запыт у інтэрнэце, які прапаноўвае сістэма Google, менавіта «Алена Стэльмах Дуб і Крумкач». Гэтае выданне мае ўсе шанцы на поспех.

Алена Стэльмах
Дуб і Крумкач

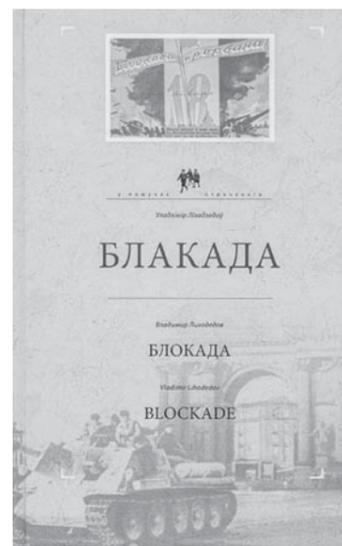
Другая ліпенская кніга — зборнік дзіцячых вершаў «У казачным лесе» паэтэсы Ніны Галіноўскай, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы і прэміі Васіля Віткі. Галоўныя героі большасці твораў — звяры і птушкі, што традыцыйна для дзіцячай літаратуры, але таксама сустракаюцца вершы, якія прысвечаны непасрэдна дзецям. Такая разнастайнасць, па-першае, не дазволіць маленькім чытачам засумаваць падчас знаёмства са зборнікам, па-другое, яны змогуць асацыяваць сябе з некаторымі героямі і такім чынам больш уключыцца ў працэс чытання. Калі твор Алены Стэльмах даволі дыдактычны, то многія вершы Ніны Галіноўскай не ставяць мэты «прышчапіць» чытачам нейкія маральныя каштоўнасці, і гэта надрэнна. Дзецям часам таксама трэба адпачыць ад сур’ёзных урокаў жыцця і пасмяяцца разам з пісьменніцай з ката, які прыйшоў у буфет па бутэрброд ці

з Геркулеса — ён вырашыў памерацца ростам з дрэвамі ў сасновым лесе. Акварэльныя малюнкi Алены Карповіч выдатна перадаюць казачную атмасферу, што пануе ў большай частцы кнігі. Не менш удала мастачка выканала побытавыя і гумарыстычныя сцэны. Кніга падзелена на дзве часткі. Калі першая вельмі разнастайная тэматычна, то другая больш сэнсава цэласная — вершы пра зіму і зімовыя святы.

«У казачным лесе» Ніны Галіноўскай і «Дуб і Крумкач» Алены Стэльмах — добрыя прыклады сучаснай дзіцячай літаратуры, якая можа зацікавіць маленькіх чытачоў не толькі прыгожым афармленнем, але і тэкстамі, што вельмі каштоўна.

Вядомы гісторык і калекцыянер Уладзімір Ліхадзедаў прадставіў новыя кнігі ў серыі «У пошуках страчанага». Абедзве — фотаальбомы ў цвёрдай вокладцы, якія падзелены на тэматычныя блокі. Уражвае талент Уладзіміра Ліхадзедава як укладальніка, бо кнігі падпарадкоўваюцца строгай ўнутранай логіцы ў плане размяшчэння матэрыялаў. Таму, нягледзячы на тое, што адзіны тэкст у кнігах — гэта прадмовы Паўла Сухарукава і подпісы да фотаздымкаў ды іншых матэрыялаў, абодва выданні добра спраўляюцца з тым, каб распавесці пра Вялікую Айчынную вайну і тое, з якімі яе наступствамі давялося сутыкнуцца не толькі беларусам, але і ўсяму насельніцтву Саветаў Саюза пасля яе.

Першая кніга «75 гадоў перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне» складаецца з трох частак: «Беларусь памятае!», «75 гадоў Вялікай Перамогі» і «Патрыятычныя выданні Вялікай Айчыннай вайны». Першая — прадмова Паўла Сухарукава, у якой ён актуалізуе гэтую тэму, падкрэслівае важнасць захавання памяці пра кошт перамогі ў вайне. Другая частка ўяўляе сабой унікальны праект, які дазваляе чытачу ўбачыць фатаграфіі гарадоў у даваенны, ваенны і пасляваенны перыяды. Акрамя таго, што самі па сабе гэтыя фотаздымкі маюць гістарычную каштоўнасць, яны аказваюць на чалавека моцнае эмацыянальнае ўздзеянне, бо наглядна дэманструюць, наколькі разбуральная вайна не толькі ў дачыненні да людскіх лёсаў і жыццяў, але і да архітэктурных помнікаў. У трэцяй частцы прадстаўлены агітплакаты і старонкі газеты ваеннага часу «Раздавім фашысцкую гадзіну» з антыфашысцкімі вершамі, апавяданнямі, лозунгамі, анекдотамі і малюнкамі. Здзіўляе тое, колькі творчых сіл і таленту было задзейнічана для стварэння выдання. Гэты раздзел кнігі мае асаблівую каштоўнасць — большая частка матэрыялаў друкуецца ўпершыню.

Другая кніга Уладзіміра Ліхадзедава называецца «Блакада». У ёй змешчаны фотаматэрыялы, прысвечаныя адной з самых трагічных старонак у гісторыі вайны — блакадзе Ленінграда. У кнізе чатыры часткі, назвы якіх гавораць самі за сябе: «Плыток праўдзівасці — на ўсе часы» (прадмова Паўла Сухарукава), «Паштоўкі, выдадзеныя ў Ленінградзе ў 1941-1945-х гадах», «Фотаздымкі блакаднага Ленінграда» і «Лісты і дакументы блакаднага Ленінграда». Кожная з частак паступова паглыбляе чытача ў гісторыю блакады. Калі фатаграфіі і паштоўкі дазваляюць у першую чаргу ўбачыць факт разбурэнняў, што прынесла вайна, то лісты перадаюць жах людзей, якія апынуліся адрэзанымі ад свету ў блакадным горадзе. Часам голыя факты робяць значна больш моцнае ўражанне, чым гісторыі, шмат разоў загорнутыя ў мастацкія ўпрыгажэнні.

Сімур ВЫЧУЖАНІН

«Жыццё маё — ці васілёк, ці ружа...»

АДМЕРАЦЬ ЦІ АДМЕРЫЦЬ?

Азнаёміўшыся са сказам «Пабыць у ролі апошніх і прымерыць на сцэне вобраз, дарэчы, змаглі не толькі ўдзельніцы пастаноўкі, дзяўчаты з балета, але і самі глядачы», чытач, безумоўна, зразумее сэнс напісанага, а ўдумлівы рэдактар падчас рэдактарскага аналізу адзначыць і адваротны парадак слоў — выказнік стаіць перад дзейнікам (відаць, папярэдні кантэкст гэтага патрабаваў), і правільнае спалучэнне аднародных дзейнікаў з дапамогай састаўнога парнага злучніка *не толькі ... але і*. Аднак ён, удумлівы рэдактар, згадае і асноўнае патрабаванне да правядзення праўкі: трэба ведаць мову **прафесійна**. Вось і атрымліваецца, што сказ успрымаецца як паказчык непрафесіяналізму.

Прычына ў тым, што ў сказе *прымерыць* уваходзіць у склад састаўнога дзеяслова выказніка, часткі якога — зменная *змаглі* ды нязменныя — інфінітывы *пабыць* і *прымерыць*. Але *прымерыць* — гэта форма 3-й асобы адзіночнага ліку дзеяслова будучага часу (напрыклад, «Марыля зараз *прымерыць* сукенку і выйдзе да нас»), так што ў вышэйпрыведзеным сказе трэба было выкарыстаць *прымераць*.

Найбольш часта памылкі ўзнікаюць пры ўжыванні словаформаў дзеясловаў *адужаць*, *змоўчаць*, *залежаць*, *належаць*, *згледзець*, *прадугледзець*, *разгледзець*, *мераць*, *саромецца* і некаторых іншых. Таксама варта сачыць за тым, каб суфіксы *-а-* і *-е-* захоўваліся ў формах прошлага часу: *адужаў*, *змоўчаў*, *залежала*, *згледзела*, *саромеліся*... Прыкладзем некалькі прыкладаў з твораў мастацкай літаратуры: «Сам жа падлоўчы не *належаў* да тутэйшага насельніцтва, патрэбы якога абслугоўвала гэта школа» (Якуб Колас); «У першы момант дзяўчына нібы *засаромелася*, лёгкі налет чырвані прагав па яе абліччы, але потым яна, відаць, урэгулявала сваю кроў» (Андрэй Мрый); «Я *змераў* Мінск і ўпонара і ўдоўжкі, // Спазнаў усе завулкі, тупікі...» (Пімен Панчанка).

У сучасных жа тэкстах знаходзім: «А тое, як ён з ім — і ўсімі намі — разбярэцца, *залежыла* (праўка: *залежала*) ужо не ад Ворана з ягоным ватманам. *Залежыла* (праўка: *залежала*) ад Гурыка»; «Генерал паморшчыўся і скрыўіўся, *змерыў* (праўка: *змераў*) пажа такім паглядом, які нібыта гаварыў: «Каб на цябе ліха з тваім паведамленнем!», але кіўнуў галавой і адправіў яго, а сам вярнуўся ў спальню караля»; «Я гэта разумела, але, як адзначыла вышэй, дужа *засаромілася* (праўка: *засаромелася*) пасля пытання Вайніслава»; «Так упершыню за паднявольныя вякі існавання «Маладая Беларусь» напрыканцы XIX стагоддзя апырэзіла сваіх наступнікаў нашаніўскай пары, *агледзілася* (праўка: *агледзелася*) і сьвядома абрала накірунак на незалежнасць краіны».

Гэтыя дзеясловы ўжываюцца ў форме інфінітыва як выказнікі разам з безасабова-прэдыкатывымі словамі *нельга*, *можна*, *трэба*, *важна*, *неабходна* і пад. у безасабовых сказах: «*Трэба змоўчаць*, хоць часамі // *Скрыўдзіць* або *ўшчуюць*» (Якуб Колас); «*Спакойна* — гэта казалася не зусім дакладна: праўда, спакойна ў тым сэнсе, што табе *няма чаго саромецца* мінулага, аднак спакой толькі знешні...» (Янка Брыль); «А таму *трэба* яшчэ раз напярэдадні *прадумаць* усё, *прадугледзець*, *прадбачыць*, *угадаць* усе тыя цяжкасці...» (Алесь Жук); «*Трэба адужаць* бяду, *адолець* усё, чым выпрабоўвае нас лёс», — паўтарыла сабе словы, якія не раз казалі ў час дарогі, і адразу стала лягчэй» (Вольга Іпатава).

І як паказчыкі непісьменнасці: «Але шчасце нельга *змерыць* (праўка: *змераць*) толькі прыгажосцю, яно павінна мець унутраны стрыжань»; «*Можна разгледзіць* (праўка: *разгледзець*) яшчэ адзін варыянт: ніякай паездкі ў Смольгава і не было»; «Для павелічэння надзейнасці работы гумавых кольцаў *неабходна прадугледзіць* (праўка: *прадугледзець*) засцерагальныя кольца з фтарыпласту».

Формы дзеяслова, усталяваныя лінгвістычнымі даведнікамі, падмацоўваюцца адпаведнымі патрабаваннямі да пісьмовай літаратурнай мовы і з'яўляюцца ўзорам для пераймання. Дзеля павышэння прэстыжу беларускай мовы варта дбаць і пра чытача, які не павінен сутыкацца з непрафесіяналізмам аўтараў і рэдактараў.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

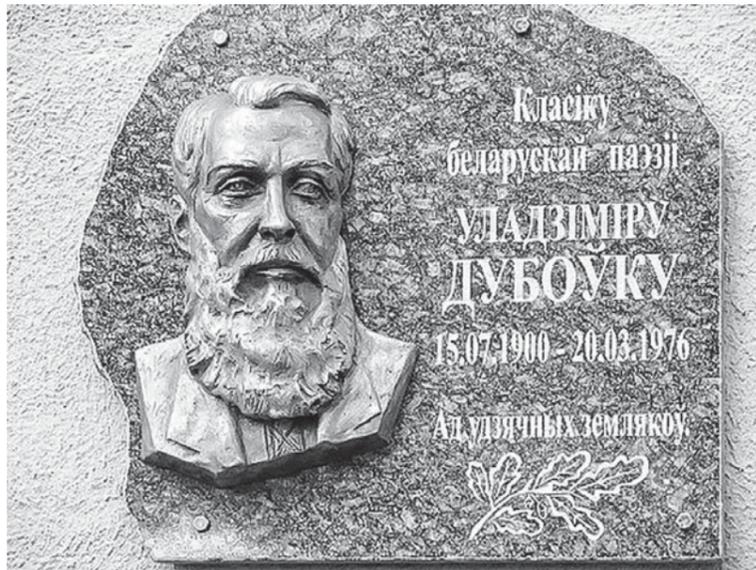
Адзін з заснавальнікаў «Маладняка» і «Узвышша», прадаўжальнік традыцый паэзіі «чыстай красы» Максіма Багдановіча і ў той жа час паэт-наватар, смелы ў авангардысцкіх эксперыментах і выказваннях, трапны і дакладны ў слове, Уладзімір Дубоўка пражыў доўгае жыццё, у якім былі і ўзлёты, і падзенні, і шчасце, і адчай, бязмежнасць і нястрымнасць творчага выяўлення і пакаранне за бясстрашша.

Менавіта Уладзімір Дубоўка быў адным з першых абвінавачаных па сфабрыкаванай справе «Саюза вызвалення Беларусі» на падставе апублікаванага ў 1926 годзе ў віленскім часопісе «Беларуская культура» вострага палітычнага верша «За ўсе краі, за ўсе народы свету»: Прыціх наш край: ад гутарак аскама... // Прыціх наш край: маўчаць, усе маўчаць. // Свабодай карыстаюцца сачкомы, // каб тых, хто мысліць, у астрог саджаць...

Выдатна раскрывае асобу паэта віртуальная выстаўка «На ўзвышэнні жыцця і літаратуры: да 120-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Дубоўкі», прадстаўленая на партале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця», прымеркаваная да 100 — годдзя «Маладняка». Фотагалерэя, падрыхтаваная пры ўдзеле партнёраў праекта, знаёміць са здымкамі родных і сяброў паэта, яго пісьмамі, рукапісамі, асабістымі рэчамі. На сайце змешчаны і дакументы Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа НАН Беларусі, Пастаўскай дзіцячай бібліятэкі імя Уладзіміра Дубоўкі, якія далучыліся да праекта. Дарэчы, доўгі час не было сумненняў у даце нараджэння У. Дубоўкі (1900), але летась архівіст і даследчык Наталля Казапалянская адшукала хросную метрыку пісьменніка, дзе значыцца, што ён нарадзіўся на год пазней — у 1901 - м. Гэта, аднак, не перакрэслівае папярэдняй даты, зафіксаванай ва ўсіх дакументах, а спараджае новыя загадкі і падказвае накірунак для далейшых росшукаў.

Асобна на партале Нацыянальнай бібліятэкі прадстаўлены матэрыялы, дзе распавядаецца аб захаванні памяці пра паэта і ўвасабленні яго вобраза ў мастацтве. На старонцы праекта можна азнаёміцца з кнігамі Дубоўкі, у тым ліку зборнікамі паэзіі, з яго перакладамі. У хуткім часе будзе размешчаны і электронны варыянт «Збору твораў у 2 т.», які пабачыць свет у 2017 годзе.

Нікога не пакіне абьякавым і містычны дэтэктыў «Чорны чалавек Уладзіміра Дубоўкі» з серыі гістарычных дакументальных фільмаў «Лабірынты», дзе на падставе шматлікіх сведчанняў і ўспамінаў вядучы праекта Васіль Дранько-Майсюк прапанавае свае версіі разумення некаторых

Мемарыяльная дошка ў гонар пісьменніка на фасадзе Пастаўскай дзіцячай бібліятэкі імя У. Дубоўкі.

акалічнасцей жыцця пісьменніка.

Адсвяткавалі ўгодкі Уладзіміра Дубоўкі і на яго малой радзіме. Так, супрацоўнікі Пастаўскай дзіцячай бібліятэкі арганізавалі веласпрынты па родных мясцінах пісьменніка, вакол іх вёскі Манькавічы. За аснову ў распрацоўцы маршрута была ўзятая яго кніжка ўспамінаў «Пялёсткі». Веллапрабег суправоджаўся распедамі пра жыццё і творчасць знакамітага паэта. «Жыццё маё — ці васілёк, ці

веку пісьменнік не раз прыязджаў у Манькавічы ў госці да брата, у вёсцы і пазнаёміўся з настаўніцай. Пасля Ніна Храпавіцкая напісала ўспаміны пра паэта. Сустрэкаўся ён і з дзецьмі, шмат ім распавядаў. Кранальна тое, што дзеці вельмі яго палюбілі, збіралі бруснічкі і пасылкамі адпраўлялі ў Маскву (Уладзімір Дубоўка хварэў на ныркі).

На малой радзіме У. Дубоўкі захоўваюць памяць пра слаўтага земляка і ў школьным музеі ў вёсцы Юнькі Пастаўскага раёна, і ў Мядзельскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Танка.

«Калі ў сакавіку 1976 года ў Маскве ціха і нешматлюдна развіталіся з Уладзімірам Дубоўкам, прысутныя шкадавалі ўголас: нябожчык не паспеў напісаць сваю галоўную кнігу — кнігу пра сябе», — зазначыла даследчык творчасці пісьменніка Ганна Севярынец у выданні «Уладзімір Дубоўка: Ён і пра яго» (Мінск, «Лімарыус», 2017). І ўсё ж «кнігай», якая найлепей сведчыць пра творцу, можна лічыць тое, што ён пакінуў: вобразы, ідэалы, перакананні. І, вядома ж, вершы.

Яна БУДОВІЧ
Фота з сайта
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Зборнікі паэзіі Уладзіміра Дубоўкі, выданыя ў 1925—1927 гг.

ружа» — радком з твора названая і выстаўка, што была арганізавана ў кніжніцы. Дарэчы, тут захоўваюцца аўтографы Уладзіміра Дубоўкі, яго пісьмы з канвертамі да настаўніцы Манькавіцкай школы Ніны Сцяпанаўны Храпавіцкай. У сталым

Уладзімір Дубоўка з сынам Альгердам і маці. Г. Яранск (Кіраўская вобл.), 1932. З фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

Шматкроп'е нацыянальнага

На экспазіцыі ў Палацы мастацтваў прадстаўлены 92 работы, якія былі адабраны камісіяй з 358 заявак па 10 намінацыях: «Жывапіс», «Графіка», «Скульптура», «Дызайн», «Актуальнае мастацтва» (арт-аб'ект, інсталляцыя), «Мастацкая фатаграфія», «Манументальнае і манументальна-дэкаратыўнае мастацтва», «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва», «Мастацтвазнаўства і крытыка», «Творчы дэбют».

Падчас правядзення выстаўкі, арганізаванай Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, абласнымі і Мінскім гарадскім выканаўчымі камітэтамі, Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь, журы вызначыць лаўрэатаў конкурсу з ліку прэтэндэнтаў. Пераможцы атрымаюць грашовую прэмію, дыплом лаўрэата і спецыяльны прыз. Таксама будуць уручаны дыпламы «За ўклад у развіццё выяўленчага мастацтва» і «Меценат выяўленчага мастацтва». Старшынёй журы стаў дырэктар філіяла «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы» НАН Беларусі Валерый Жук. Таксама ацэньваць работы мастакоў будуць старшыня Саюза дызайнераў Зміцер Сурскі, дырэктар Цэнтра сучасных мастацтваў Сяргей Крыштаповіч, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў ды іншыя.

Арганізатары звязалі экспазіцыю з юбілеем авангарднай суполкі УНОВИС. Але, калі казаць пра канцэпцыю выстаўкі, абавязкова трэба згадаць механізм складання экспазіцыі: усё ж гэта выбар не аднаго ці некалькіх аўтараў, а камісіі, якая так ці інакш стварала свой пазл.

Сучасная мінуўшчына

Нацыянальная скіраванасць — ключавы канцэпт выстаўкі. Найбольш правакацыйнымі тут выглядаюць работы з праекта «Спадчына» Дар'і Сямчук. Матэрыялы, якія выкарыстала мастачка, даволі разнастайныя: акрамя іншага, гэта фанера і даматканнае палатно з вышыўкай. Аўтар змешвае сучаснае і традыцыю, наносячы на беларускія строі ды абрусы чорныя графіці, пэўныя знакі і нават лагатып «Playboy». Успрымаецца гэта не інакш як пратэст супраць уплыву іншых культур і контркультур на ўсё нацыянальнае, што быццам абараняецца і захоўваецца. На справе ж усё складаней.

Аляксандр Суша «La Vita». 2019.

Змешчаны ў экспазіцыі і даволі традыцыйныя па зместу і жанрах работы, прысвечаныя гісторыі Беларусі: «Усяслаў Чарадзеі» Мікалая Апіека, трыпціх «UWERTURA S. M.» Рыгора Таболіча, помнік заснавальніку Лідскага замка Вялікаму Князю Гедыміну Сяргея Аганавы і Вольгі Нячай, помнік Льву Сапегу ў Слоніме Івана Міско, Уладзіміра Піпіна ды Сяргея Логвіна. У цікавай аўтарскай тэхніцы, якую складаюць жывапіс па дрэве, дошка, ляўкас, яечная тэмпера, акрыл, алей, дэкаратыўнае шкло і дэкаратыўнае жалеза, працуе Ігар Гардзіёнак, стваральнік серыі гістарычных партрэтаў дзеячаў ВКЛ «На прасторах Вялікага княства». Між тым цэплым пачуццём выклікае ледзь не адзіны пейзаж на выстаўцы — «Адвечнае» Антона Вырвы.

На сёлетнім Трыенале прысутнічаюць і работы, прысвечаныя дзеячам літаратуры і мастацтва. Так, Ніна Пілюзіна стварыла габелен «Творчы шлях Якуба Коласа», Алена Шлегель — квадрант «Родны алфавіт» (дзе на першым плане Францыск Скарына), Марына Аніскова — дызайн-праект «Космас Я. Купалы і Я. Коласа», а Юры Насцярук — трыпціх «Коласавыя мясіны Стаўбцоўшчыны». На жаль, выглядае так, што мастакі натхняюцца толькі вядомымі і ўплывовымі літаратарамі.

Значным для асэнсавання мінулага падаецца праект «Шматкроп'е» Валянціны Шобы. Як адзначае стваральніца,

людзі паступова ставяць шматкроп'е сваімі думкамі і дзеяннямі... яны з'яджаюць у гарады, забыўшыся пра свае карані. Пазней, прыстасаваны да гарадскога жыцця, едуць за мяжу будаваць чужое жыццё. Мастачка пытае: можа, ёсць сэнс зламаць стэрэатып «Добра там, дзе нас няма» і пабудаваць нешта сваё, зрабіць добра там, дзе мы ёсць?

Рэалізму выстаўцы надаюць, бясспрэчна, фотаработы, напрыклад, праект Вольгі Савіч «RE:Story». Аўтар стварыла адмысловыя кампазіцыі з кавалкаў старых фотаздымкаў, а таксама шпалер і розных запісак. Атрымаліся творы, якія ў нейкім сэнсе могуць насцярожыць, але, прыгледзеўшыся, разумееш: гэта ўсё твая ж кавалачкі гісторыі, што, у адрозненне ад многага, здолелі захавацца.

Прадстаўлена ў намінацыі «Мастацкая фатаграфія» і серыя Яўгена Гараўскага «Лінія Сталіна». На чорнабелых здымках — сучасны выгляд некаторых збудаванняў. Асаблівае адчуванне забыцця, што сыходзіць ад кожнай жэлацінава-срэбнай фатаграфіі, найлепш перададзена менавіта на самай лаканічнай, дзе адлюстравана частка звязанага з вайной прадмета (можна толькі меркаваць, якога) з выбітай зоркай — сімвалам мінулага, якое тут здаецца неймаверна далёкім і ўжо забытым.

Тэме вайны прысвечана таксама работа Уладзіміра Уродніча «Непрачытаная лісты», якая не патрабуе дасканалыя пошукі метафар. На палатне аўтар адлюстравана жах вайны, выкарыстаўшы больш чым традыцыйныя вобразы (польмя, чорныя клубы дыму, танкі, што гараць, салдаты, якія яшчэ змагаюцца і жыццё якіх ужо скончана). Галоўная ж роля адведзена герою, які выглядае, як Георгій Пераможца. Менавіта ён «перадае» салдатам адрасаваныя ім трохкутнікі.

Рэлігія і міф

Неспадзявана, але твораў, прысвечаных веры ў вышэйшыя сілы, на Трыенале вельмі шмат. Сярод іх — работы, прадстаўленыя ў намінацыі «Манументальнае і манументальна-дэкаратыўнае мастацтва»: роспіс крыптавай царквы, прысвечанай абразу Божай Маці «Спорительница хлебов» аўтараў Мікалая, Віктара і Аляксея Доўнараў ды мазаічныя кампазіцыі для афармлення фасада і бабінца кафедральнага сабора Раства Хрыстова ў Салігорску (калектыў аўтараў: Дзяніс Чубокоў, Піліп Басалыга, Вольга Грынь, Аляўціна Башкатава, Ігар Гамянюк). А таксама жывапіс Паўла Кандрусевіча. На выстаўцы прадстаўлены яго работы з серыі алтарных карцін для касцёла Святой Ганны ў вёсцы Камень («Укрыжаваны Езус», «Святая Ганна з Марыяй», «Апосталы Пётр і Павел»).

Адметная і работа Ганны Конанавой «Свяцільня». На палатне адлюстраваны высокія прыступкі, па якіх падымаюцца людзі, і царква. Але галоўны «герой» — святло, якое сыходзіць ад царквы ў неба і якое ідзе ўвогуле ад работы. Метад перспектывы, выкарыстаны мастачкай, таксама ўплывае на такое ўспрыманне твора. Арганічна ў экспазіцыю ўпісваюцца і графічныя творы Уладзіміра Вішнеўскага з серыі ілюстрацый да раздзела Бібліі «Саборныя паслання Апосталаў». Увогуле асноўны акцэнт у творчасці мастак робіць на нацыянальнае самаўсведамленне. Двухколорнасць (панаванне залатога і чорнага) толькі падкрэслівае асноўныя сэнсы.

Даволі доўга можна разважаць над тэкстыльнай скульптурай «Стварэнне Евы» Хрысціны Высоцкай, таму што відавочных ідэй у ёй не бачна, у адрозненне ад твораў Вольгі Крупянковай з серыі экслібрысаў «Адам і Ева», дзе нават назвы не пакідаюць месца для роздумаў: «Сон у Раі», «Выгнанне з Раю», «Забаронены плод», «Яблык для Адама» і інш.

Дыптых «Вяртанне» Генадзя Вяля аб'ядноўвае тэмы рэлігіі і захавання спадчыны. На іх намаляваны Берасцейская Біблія і Біблія Францыска Скарыны. Побач з кожным выданнем — валонка і флэш-накапальнік.

Нібы асобна ў гэтым шэрагу стаіць трыпціх Глеба Сідарэнкі «Грэчаскія Багі», дзе сярод іншых вобразаў старажытнасці важная роля надаецца аголенаму целу. Дарэчы, менавіта яно стала крыніцай натхнення для многіх аўтараў, прадстаўленых на Трыенале. Пачынаючы з «La Vita» Аляксандра Сушы і завяршаючы «Beach Volleyball/Пляжны валебол» Уладзіміра Кандрусевіча — аголенасць апяваецца ў лепшых традыцыях старажытнасці і сярэднявечча.

Дзмітрый Аганав «Каханне ў мыльным пузыры». 2018.

Спрадвечнае / наватарскае

Важная частка выстаўкі — інклюзіўны арт-праект Васіля Зянько «І, адчуваючы, бачыць...», створаны ў суаўтарстве з невідуччай піяністкай Марыяй Рудко. У ім гарманічна перапляліся жывапіс і літаратура. Экспазіцыя складаецца з сямі тактыльных твораў. Гэта жывапісна-рэльефныя ілюстрацыі «пункціраў» — кароткіх вершаў лірыка-філасофскага зместу — са зборніка Алеся Разанава «Такая і гэтакі: талакце з маланкай дождж», перакладзеных на шрыфт Браіля ў выглядзе мазкоў-кропак. Але відуччых работы Васіля Зянько таксама прывабліваюць: дзяцел, які стукае па дрэве, ластаўкі на правадах, пчала на асоце, васількі ля жыта, матылёк на кусце квяцістага бэзу — усё гэта пераносіць у гарманічны свет колераў, гукаў, пахаў і пэўным чынам уплывае на настрой.

Арт-аб'ект «Белы шум» Таццяны Макляцовай і Святланы Баранкоўскай — сапраўднае сумяшчэнне традыцыі і наватарства. Габелены, выкананыя пераважна ў адценнях шэрага, размешчаны не на сцяне, а каскадам па адведзенаму перыметру, утвараючы тым самым эфект бязважкасці, а таксама напластавання. Як адзначаюць стваральнікі, праект — выклік сучаснасці, якая складаецца з пастаяннай плыні хаатычнай інфармацыі, усеадымнай хвалі стацыянарнага шуму. Гэта час, калі вельмі цяжка вызначыць, дзе праўда, а дзе фальш, і мэта «Белага шуму» — знайсці сябе сярод гэтага бязладдзя пры дапамозе мастацтва. Асноўныя сэнсы тэкстыльных палотнаў, у структуру якіх уваходзяць газетныя тэксты і папяровыя рукапісы, — няма нічога больш непагрэбнага, чым учарашнія навіны, і нічога больш вечнага, чым ткацкае перапляценне.

Сёлета многія аўтары ў чарговы раз эксперыментуюць з гукам (праект «Партрэты, якія гучаць» Марыны Раманоўскай і Рамана Волазнева), відэа-артам (інсталляцыя «Імкненне. Шкло» Ірыны і Аляксея Кузняцоўных), гукам і святлом (праект «НЕхта/НІхто» Паўла Вайніцкага і Яўгена Рагозіна)... Ці здольны глядач, які, магчыма, прыйшоў адпачыць якраз ад неймавернага святла, паўсюдных гукаў і відэа, належным чынам іх ацаніць? Але што гэта, калі не сучаснае мастацтва, пошук новага? Пагадзіцца ці паспрачацца з гэтым можна да канца працы выстаўкі — 7 жніўня.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Тамара Васюк «Жыццё сусвету». 2019.

Здольнасць адлюстраваць жыццё

Да стагоддзя Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы*

Як мы ўжо адзначалі, творчы ды і жыццёвы шлях Фларыяна Ждановіча быў вельмі пакручасты: крутыя спускі, а дакладней падзенні, і доўгія, марудныя ўздымы. Вось і тады, напярэдні 1919 г. Таварыства дасягнула значных высот. Сфарміравалася моцная акцёрская група, мастацкі ўзровень пастановак пастаянна ўдасканальваўся, рэпертуар абнаўляўся новымі п'есамі, пераважна рускай і замежнай класікай. Савецкім ўрадам, дакладней, культасветаддзелам Белнацкама было прынята рашэнне: Першае беларускае таварыства драмы і камедыі лічыць Беларускае савецкім нацыянальным тэатрам і асігнаваць фінансавыя сродкі на далейшае развіццё творчай дзейнасці («Мастацтва савецкай Беларусі. Зб. Дакументаў і матэрыялаў. Мн., 1976, Т.1. с.80 — 81»). Гэта была лёсавызначальная, хваляючая з'ява. Тэатр абнавіў сваю матэрыяльную базу: набыў дэкарацыі, касцюмы, бутафорыю, рэкізіт, паставіў некалькі спектакляў. Але галоўнае — усёй групе быў ўстаноўлены пастаянны грашовы заробак. Тэатр пачаў рыхтавацца да восеньскіх гастрольяў у Маскве...

Аднак, ні гэтым гастрольям, ні многім іншым творчым планам тэатра не было наканавана збыцца. Ды і сам тэатр, яго мастацкі кіраўнік і самаадданыя акцёры спынілі сваю дзейнасць і раз'ехаліся хто куды: Ф. П. Ждановіч з сям'ёй і невялікай групай акцёраў аказаўся ў Вільні, дзе, каб выжыць, спешна заняўся тэатральнай дзейнасцю. Астатнія яго паплечнікі ўцякалі хто куды... У жніўні 1919 г. у Мінск увайшла армія Пілсудскага — значная частка Беларусі была захоплена Польшчай...

Пасля нядоўгага акупацыі, калі мірнае, у тым ліку і тэатральнае жыццё на Беларусі стала паступова наладжвацца, Ждановіч паспрабаваў аднавіць дзейнасць свайго калектыву, але зрабіць гэта было ўжо немагчыма. Уладзіслаў Галубок, пакуль Фларыян Паўлавіч «гастраліваў» у Вільні, сабраў пад сваё крыло частку беспрацоўных акцёраў і паехаў на фурманках па прасторах роднай Беларусі з канцэртамі зрабляць на хлеб надзённы. З цягам часу гэтая група Галубка стала шырокавядомай і пазней сфарміравалася ў Беларускае тэатральнае тэатр (БДТ-3). Па такім шляху пайшоў і Усевалад Фальскі. Ён сабраў рэшткі акцёраў групы Таварыства і Савецкага тэатра і на іх аснове стварыў новы творчы калектыв пад назвай Мінскае таварыства працаўнікоў мастацтва, якое размясцілася ў той самай «Беларускай хатцы». Гэта быў не тэатр, а нешта накшталт антрэпрызнай канцэртнай брыгады, якая ў хуткім часе сваю дзейнасць спыніла...

Што ж засталася рабіць нашаму герою? Паколькі Першае беларускае таварыства драмы і камедыі распалася па аб'ектыўных прычынах і ў гэтым не было віны яго стваральніка, то Наркамасветы БССР даручыў Ф. П. Ждановічу пачаць працу над стварэннем Беларускага дзяржаўнага тэатра. Як заўсёды, гэты таленавіты чалавек за справу ўзяўся з уласцівай яму энергіяй і адказнасцю. У кароткі тэрмін ён ізноў сабраў сваіх таленавітых сяброў-аднадумцаў, выхаванцаў-акцёраў і перанёс на новую сцэну найлепшыя пастаноўкі, што ў былыя гады з'яўляліся гонарам яго Таварыства. Дзеячы сцэны, асабліва рэжысёры, добра ведаюць, якая гэта цяжкая творчая праца: аднавіць, нават свае, пастаноўкі і перанесці іх у іншы тэатр. А тут яшчэ і новыя акцёры, якія іншы раз не ўплятаюцца ў рэжысёрскую задуму, канцэпцыю, — невымерная і невымоўная складанасць і адказнасць.

Еўсцігней Афінагенавіч Міровіч.

Ф. П. Ждановіч з гонарам усё гэта пераадолеў. Ён перанёс на новую сцэну «Паўлінку» і «Рысь», перапрацаваў, з улікам новых выканаўцаў, «Пісаравы імяніны», «Сягонняшнія і даўнейшыя», «Хам», «Раскіданае гняздо», паставіў арыгінальны спектакль «Прымакі» Я. Купалы. Да ўсяго, у большасці гэтых пастановак галоўныя ролі выконваў сам Фларыян Паўлавіч і, па сведчанні тагачаснага друку, «...іграў выдатна, філігранна адточваў псіхалагічную глыбіню і сатырычнасць характараў сваіх герояў...»

14 верасня 1920 г. урачыста, з вялікім размахам быў адкрыты Беларускае дзяржаўны тэатр — БДТ-1, які ад пасляваенных часоў і па сёняшні дзень носіць імя Янкі Купалы. Будзем помніць, што шлях да яго адкрыцця быў вельмі складаным і доўгім. На працягу многіх гадоў таленавітыя творцы рупліва будавалі гэты храм нацыянальнага тэатра, творчасць якога няспынна жыве востра ўжо сто гадоў. Бясспрэчна, гэта была значная з'ява і вялікая перамога маладой Савецкай рэспублікі, якая толькі што выгнала са сваіх зямель ворагаў-акупантаў. Гэта таксама была і асабістая перамога Ждановіча не толькі над цяжкасцямі адміністрацыйна-творчага кшталту, але і над многімі злычліўцамі-ліхадумамі, якіх у таленавітага творцы было нямала...

Вось тут мы якраз і падышлі да творчых і жыццёвых праблем Ф. Ждановіча. Справа ў тым, што, як сведчаць яго сучаснікі, Фларыян ад прыроды быў адораны акцёрскім талентам — высокі, статны, дужы, з прыгожым барытанальнага тэмбру голасам. Ды і вучыўся ён у Варшаўскім тэатральным вучылішчы менавіта на акцёрскім аддзяленні, дзе за ім замацавалася амплуа «героя шырокага дыяпазону». Вось толькі некаторыя персанажы з яго вялікага і разнастайнага акцёрскага рэпертуару — Сымон («Раскіданае гняздо»), Язэп («Міхалка»), Ян («Модны шляхцюк»), Ціт («Бязвінная кроў»), Мікула («Рысь»), Дзюлеран («Кастусь Каліноўскі»), Якім Сарока і Быкоўскі («Паўлінка»), Пекляванаў («Бронепоезд 14-69»), Дарант («Мешчанін у дваранах»). Усе яго ролі, галоўныя і эпізядычныя, адзначаны тагачаснай крытыкай як высокія дасягненні ў акцёрскім мастацтве.

Калі гэта так, то чытач можа здзіўлена запытаць: «Дык чаго ж тады ён займаўся рэжысурай?» Адкаж надзвычай банальны — не было тады рэжысёраў, увогуле такой прафесіі не існавала. Афіцыйнае разуменне рэжысёрскіх функцый (арганізатар творчага працэсу, інтэрпрэтар, педагог) у беларускім тэатральным асяроддзі стала ўкараняцца з таго самага

1920 г., калі і ўзнік БДТ-1. Да гэтага часу (прыблізна з другой паловы XVII ст.) на Беларусі дзейнічалі сотні таленавітых і адукаваных антрэпрэнэраў — прадпрыемальнікі, уладальнікі, арганізатары тэатральных калектываў. Многія з іх былі здольны спалучаць арганізатывую і творчую працу, нават выконвалі функцыі рэжысёраў-пастаноўшчыкаў, самі ігралі ў спектаклях.

Фларыян Паўлавіч, па словах яго дачкі Ірыны Фларыянаўны, рэжысёрскімі абавязкамі займаўся не таму, што «гарэў» пастановачнымі «здумамі», а таму, што не было каму гэтага рабіць. У гістарычных звестках гэтыя факты паказаны больш падрабязна і адкрыта. «Прафесійны вопыт рэжысёра Ждановіча і яго акцёраў, якія прыйшлі з ім на сцэну БДТ-1, абмяжоўваўся толькі ўменнем існаваць у фальклорна-бытавых пастаноўках... Псіхалагізм, шырокае асэнсаванне пастановак з'яўляецца недакладным, што абумоўлена адсутнасцю сапраўднай прафесійнай школы сцэнічнага мастацтва». (Гіс.бел.тэатра, т.2, с.57). Усе гэтыя прафесійныя недахопы Ф. Ждановіч добра ўсведамляў і разумев, што прыйшоў новы час з больш высокімі запатрабаваннямі да тэатра і яго дзейнасці. Таму ён пастаянна прасіў у чыноўнікаў Наркамасветы вызваліць яго ад абавязкаў мастацкага кіраўніка БДТ-1 і даць магчымасць працаваць акцёрам. З прыходам у тэатр Е. А. Міровіча жаданне Ф. П. Ждановіча здзейснілася...

На гэтым можна было б і скончыць нарыс аб гэтым творцы — прадаўжальніку тэатральных традыцый. Аднак, на наш погляд, будзе цікава паглядзець як складалася яго далейшае творчае жыццё. Паколькі Ждановіч быў выдатным знаўцам беларускага фальклору, народных абрадавых традыцый, то стаў каштоўным памочнікам і дарадчыкам новага мастацкага кіраўніка. А яшчэ ён добра ведаў польскую і англійскую мовы, таму перакладаў п'есы замежных аўтараў, што ўзбагацілі рэпертуар тэатра («Іх чацвёра» Г. Запольскай, «Польскі жыд» Эркмана-Шатрыяна, «Вучань д'ябла» Б. Шоу, «Ваўкі» Р. Ралана). Уся яго сцэнічная і літаратурная дзейнасць выклікала павагу гледачоў, шчырую любоў калектыву. У студзені 1922 г. тэатральная грамадскасць рэспублікі шырока і ўрачыста адзначыла 20-годдзе яго акцёрскай творчасці. Аднак у розныя дзяржаўныя інстанцыі пасыпаліся брыдкія ананімкі: «амаральны элемент», «разбэсціў маладую актрысу», «раскрадальнік дзяржаўнай маёмасці», «забаўляецца з замужнімі актрысамі, разбурае сем'ю» і гэтак далей. Іх змест становіўся вядомым у калек-

тыве тэатра: адны «хіхікалі», казалі: «тут шерше-ля-фам», а некаторыя, з ліку зайздроснікаў, раілі адміністрацыі і «правяральшчыкам» пакараць Фларыяна, «а то бачыце, як ён узносіцца...» Вядома, Ждановіча выклікалі ў органы, бралі пісьмовыя тлумачэнні. На некаторы час усё сціхала, а потым зноў... І так некалькі гадоў маральна-псіхалагічнага ціску. Фларыян Паўлавіч разышоўся з жонкай і пайшоў жыць да Гелены Маеўскай, якая была дачкой уплывовага ва ўладных структурах чалавека. Праз некаторы час ён, па невядомых нам прычынах, пакінуў Маеўскую і зноў вярнуўся ў сваю сям'ю. Пайшла новая, больш жорсткая хваля лістоў-даносаў у ДПУ. У іх «паведамлялася», што «нацэмавец» Ф. П. Ждановіч прымаў удзел у «Саюзе вызвалення Беларусі», веў контррэвалюцыйную дзейнасць і г.д.

Знакамітага тэатральнага дзеяча, заслужанага артыста БДТ-1 арыштавалі, судзілі і адправілі на пяць гадоў будаваць Беламора-Балтыйскі канал. Была каханка Гелена Маеўская застрэлілася... Дачку, Ірыну Ждановіч, прымусілі перад трупай БДТ адмовіцца ад бацькі, — яна гэта зрабіла, аб чым да канца свайго жыцця шкадавала. Пасля адбыцця тэрміну Ждановічу не дазволілі вярнуцца ў Беларусь. Некалькі гадоў гэты таленавіты, яшчэ не стары, але ўжо з падарваным здароўем чалавек вандраваў па прасторах СССР: Архангельск, Саратаў, Валагодская вобласць. Працаваў у самадзейных і прафесійных тэатрах, вучыў акцёрскаму майстэрству ў вучылішчах сцэнічных мастацтваў, недзе ставіў спектаклі і выступаву ў іх. Адным словам, выжываў і ні ў якіх палітычных гульнях не ўдзельнічаў. Аднак 8 ліпеня 1937 г. Ф. П. Ждановіча паўторна арыштавалі і ў хуткім часе расстралілі. Такая доля напаткала і яго родных братоў: выдатны акцёр БДТ-1 Антук Ждановіч (сцэнічны псеўданім — Крыніца) быў расстрэляны 20 кастрычніка 1937 г.; Радзій Ждановіч, настаўнік, у тым жа 37-м быў асуджаны на дзесяць гадоў зняволення — больш пра яго нічога невядома. Як склаўся лёс яго жонкі Г. Ждановіч (сцэнічны псеўданім — Пралеска) і сына Івана — таямніца. Адна толькі дачка Ірына, прайшоўшы праз знявагу і здзекі, выжыла і з цягам часу змагла дабіцца рэабілітацыі ўсіх Ждановічаў, якая адбылася толькі ў 1956 годзе. Імя Фларыяна Паўлавіча Ждановіча ўваскрэсла, а яго тэатральная дзейнасць заняла дагэтушае месца ў гісторыі нацыянальнага беларускага мастацтва.

Максім СОХАР, рэжысёр, кандыдат мастацтвазнаўства

Сцэна з першага спектаклю «Суд», 1920 г. (крайні справа — Уладзіслаў Галубок у ролі Авецкі).

* Працяг. Пачатак у №№ 23, 24, 26, 27

ПАМЯТАЦЬ ПРА ЛЮБОЎ

У свеце ёсць феномены, якія вельмі цяжка асэнсаваць, нягледзячы на тое, што кожны з нас сутыкаецца з імі амаль кожны дзень, няхай часцей за ўсё гэта адбываецца ўскосна. І сярод гэтых з'яў вылучаецца адна пара, якая, так склалася, у мастацтве неразлучная: класічная апазіцыя любові і смерці. Парадокс гэтай апазіцыі ў тым, што хаця мы і прызвычаліся бачыць як любоў, так і смерць у кіно ці літаратуры, нам вельмі цяжка змірыцца з сітуацыяй, калі гіне чалавек, які не толькі любіў (у самым шырокім сэнсе гэтага слова), але і дарыў сваю любоў свету праз мастацтва.

Фота з Facebook.

На жаль, рэальнасць не заўсёды дорыць нават самым лепшым людзям шчаслівы канец пасля доўгага і насычанага жыцця. Часам лёс бывае хаатычна жорсткім. Напэўна, таму ён вырашыў што ўвечары 14 мая ў Пухавіцкім раёне на 43-м кіламетры трасы М5 Мінск-Гомель група маладых людзей (двое хлопцаў і дзяўчына на сітраэне) трапіць у аварыю (ім насустрач выехаў аўтамабіль, за рулём якога быў 20-гадовы гамяльчанин), дзе адразу на месцы загінуць тры хлопцаў, а адзіная дзяўчына апынецца ў рэанімацыі. Там яна і сыдзе з жыцця 22 мая, не прыходзячы ў прытомнасць, нягледзячы на тое, што ўрачы будуць змагацца за яе жыццё на працягу цэлага тыдня. Гэта, безумоўна, трагедыя, бо загінулі адразу чатыры маладых чалавека. Яны маглі б яшчэ столькі паспець, што ад думак пра бясконцыя магчымасці, якія так і не будуць рэалізаваны ніводным з іх, слёзы неяк самі сабой выступаюць на вачах. Тым больш, што гэтага можна было б пазбегнуць, калі б на трасе стаялі антыаварыйныя агароджы, якія б не далі аўтамабілю гамяльчанина вылецець на сустрэчную паласу. Але яшчэ больш страшным гэтае здарэнне робіць тое, што тры людзей, якія ехалі ў сітраэне, былі ледзь не самай перспектыўнай камандай маладых дакументалістаў.

Гукарэжысёр Максім Гаўрыленка, прадзюсар Уладзімір Міхайлаўскі і рэжысёрка Любоў Зямцова вярталіся са здымак дакументальнага фільма пра валандраў, якія падчас пандэміі каронавірусу дапамагаюць медыкам спраўляцца з вялікім патокам хворых, асабліва ў тых раёнах, дзе не заўсёды хапае неабходных сродкаў. Гэты праект яны рыхтавалі для канала «Настоящее Время». Любоў Зямцова і раней супрацоўнічала з ім і была аўтарам праекта «Неизвестная Беларусь», у рамках якога, напрыклад, стварыла дакументальныя фільмы пра размеркаванне студэнтаў-бюджэтнікаў, а таксама пра культурную Камароўку. Яна скончыла школу *Wajda School Doc Pro* ў Варшаве. Яе фільмы ўдзельнічалі ў кінафестывалях *Astra Film Festival*, «Арт-докфест», *Watch Docs Belarus* і іншых.

Былі ў яе і асабістыя праекты, напрыклад, кінастужка «Про любовь: Ира», якая распавядае цікавую гісторыю жыцця і кахання ў нашым хуткім, звар'яцелым і абсурдным свеце. Фільм «Место любви» таксама пра каханне, але ў гэтым праекце героямі становяцца наведвальнікі дзённай групы для людзей з інваліднасцю. Любоў Зямцова валодае вельмі рэдкім талентам: яна магла ўбачыць любоў там, дзе, здаецца, яе быць не можа. Менавіта гэтае пачуццё і ўпэўненасць, што любоў заўсёды перамагае смерць ці іншыя беды, стала асновай яе фільмаў. Калі шматлікіх іншых беларускіх дакументалістаў цікавяць гістарычныя тэмы ці, напрыклад, палітыка, Любоў Зямцова паказвала гледачам, што няма нічога больш моцнага за шчырае каханне, бо яно пераадолее любыя сацыяльныя і эканамічныя недарэчнасці, што гэта найлепшая абарона ад любога зла, якое можа абрушыць свет на маленькага чалавека. Рэжысёрка шукала гісторыі, якія бы пацвердзілі гэтую пазіцыю, і знаходзіла іх у рэальнасці, што даказвае — яе аптымістычны погляд на жыццё мае дачыненне да нашай з вамі рэчаіснасці. На жаль, яна ўжо ніколі не здыме новы фільм, але тым важней, каб мы засвоілі яе філасофію і працягнулі справу самой Любові. Трэба шукаць у свеце светлае пачуццё, таму што, калі нечакана прыходзіць смерць, акрамя любові нічога не застаецца.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Забіваючы зло ў сабе

У гэтым годзе мы святкуем юбілей не толькі самой перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі, але і юбілей дзвюх вельмі значных беларускіх кінастужак, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне. Кожны з гэтых фільмаў унікальны, і пра кожны з іх ужо шмат напісана і сказана, але не ўспомніце гэтае кіно ў 75-гадовы юбілей Перамогі нельга. Таму мы прапануем паглядзець «Цераз могілкі» і «Ідзі і глядзі», каб не толькі зноў ці ўпершыню ўразіцца тым, як у Беларусі ўмеюць здымаць кіно пра вайну, але і зазірнуць больш глыбока, прааналізаваць гэтыя фільмы як самастойныя эстэтычна-этычныя сістэмы.

Часцей за ўсё, калі бачыш у інтэрнэце, па тэлевізары ці ў друкаваных выданнях нейкія ацэнкі кінастужак пра вайну (нават не вельмі важна, савецкае гэта кіно ці ўжо постсавецкае), то ўвесь аналіз зводзіцца да размоў пра дакладнасць, пра тое, ці дастаткова жорсткімі паказаны нямецкія салдаты або якое эмацыянальнае ўздзеянне аказвае фільм на гледача, абражае ён каго ці не. Такі аналіз, канечне, таксама патрэбны, але за гэтымі абмеркаваннямі губляецца іншы вельмі важны момант — мастацкая сістэма, якую стварае фільм. Гаворка тут не толькі пра працу рэжысёра, кампазітара, апэратара і іншых людзей, адказных за тое, як фільм «выглядае і гучыць», але і пра той пласт, што часцяком застаецца па-за полем зроку гледачоў, а часам і прафесіянальных крытыкаў. Гэты пласт — эстэтыка і этыка кінастужкі, «тэкст» фільма, тая сістэма каардынат, якую выбірае для сябе рэжысёр і на якой грунтуецца ўсе вобразы і ідэі, што будуць прапанаваны гледачам. І цікава: кожны з фільмаў уяўляе сабой унікальную сістэму, нягледзячы на тое, што яны распавядаюць пра падзвіг народа, мужнасць асобных людзей і татальны, усепаглынальны жах вайны.

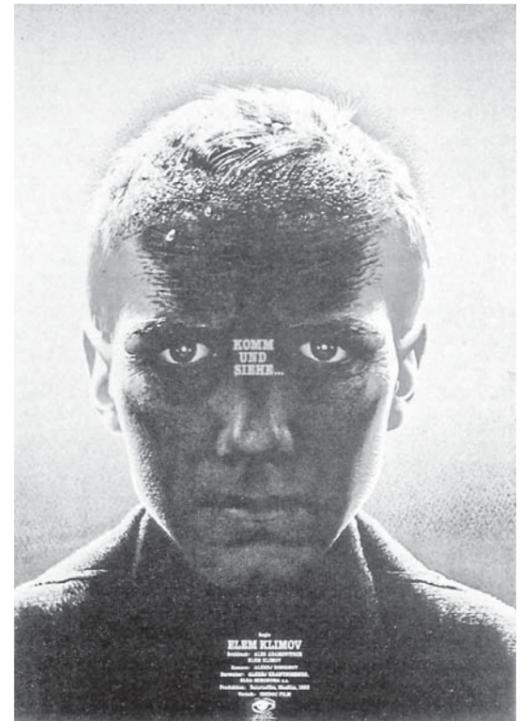
«Цераз могілкі» — савецкі чорна-белы мастацкі фільм рэжысёра Віктара Турава па аповесці Паўла Ніліна. Прэм'ера ў СССР адбылася 5 красавіка 1965 года. На першы погляд «Цераз могілкі» — гэта фільм, які цалкам працуе ў раэлістычнай сістэме каардынат. Інтэрпрэтацыя гледачом дзеянняў, што дэманструе рэжысёр, амаль не можа збочыць з той вельмі зразумелай пазіцыі, якая закладзена ў фільм першапачаткова. Нам толькі паказваюць падзеі, глядач — не больш чым бесстаронні назіральнік. Ён ўжо валодае кантэкстам сітуацыі і яе ацэнкай ад сучаснікаў, таму мае вельмі выразную пазіцыю адносна таго, як ставіцца да адлюстраванага на экране. І гэта зразумела, бо пасля вайны прайшло толькі 20 гадоў, бясчынствы акупантаў у памяці яшчэ вельмі свежыя, і таму пра падыход Васіля Быкава, які заснаваны на пазіцыях экзістэнцыялізму, што адмяняе калектыўную адказнасць і ўводзіць індывідуальную, казаць яшчэ быццам бы зарана. Але на самай справе гэтая гуманістычная пазіцыя ўсё ж такі ўскосна прысутнічае ў кінастужцы Віктара Турава і праяўляецца праз некаторыя дыялогі герояў. Напрыклад, амаль у самым пачатку фільма адзін з герояў

Постар фільма «Цераз могілкі». З сайта moviefit.me.

кажа: «Все советские на своей земле, а друг дружку опасаются». Ідэя пра тое, што падчас вайны ўсе людзі становяцца адно аднаму ворагамі і падзяленне на сваіх і чужых робіцца яшчэ менш актуальным, праходзіць праз увесь фільм. Менавіта тое, што даводзіцца змагацца не толькі з ворагамі, але і з былымі таварышчамі, робіць вайну самай страшнай з'явай для чалавецтва. І тады ўзнікае лагічнае пытанне: ці магчыма дараваць таму народу, які гэтую вайну распачаў, ці тым, хто з-за адсутнасці нейкага містычнага патрыятызму лічыў ворагамі сваіх учарашніх сяброў? Віктар Тураў дае даволі адназначны адказ, і прытрымліваецца традыцый гуманістычнага, у чымсьці нават хрысціянскага экзістэнцыялізму: дараваць можна ўсім, хто выжыў і захаваў хаця б нейкія чалавечыя рысы, бо час на тое, каб выправіць памылкі мінулага, ў іх яшчэ будзе. Тым больш, падчас вайны, калі людзі кіруюцца адным толькі інстынктам выжывання, памылка не дапускаць немагчыма.

Зусім іншы погляд як на вайну, так і на мову кіно дае фільм, які выйшаў у пракат у 1985 годзе — ваенная драма Элема Клімава па сцэнарні Алеся Адамовіча «Ідзі і глядзі». Дзякуючы адной толькі назве мы можам зразумець, што перад гледачом карціна экспрэсіўная. Калі «Цераз могілкі» дэманстравала аб'ектыўна страшныя рэчы (у чымсьці манера апэратара нагадвае там дакументальную), але ўсё ж такі дазваляла застацца непрадзутым і самому зрабіць высновы, прыслухаўшыся да пазіцыі рэжысёра, то пасля «Ідзі і глядзі» не ненаві-

Нямецкі варыянт постара фільма «Ідзі і глядзі». З сайта kinopoisk.ru.

дзець як вайну ўвогуле, так і фашыстаў у прыватнасці становіцца амаль немагчыма. Нейтральная оптыка змяненняца оптыкай яркіх фарбаў, канцэнтраваных жахаў, метафар і сімвалаў, з-за чаго глядач уцягваецца ў фільм ужо не як рацыянальны назіральнік, а займае пазіцыю амаль што ўдзельніка, пачынае актыўна супраджаваць героям. Часам гэтае пачуццё несправядлівасці для сучасных гледачоў, якія раслі на кіно пра дужых станючых герояў, дасягае такога напалу, што хочацца, каб у сюжэт уварваўся умоўны «савецкі Рэмба» і забіў ўсіх фашыстаў, бо трываць іх зверствы больш немагчыма.

Але гэтая адназначнасць — гульня з гледачом, бо на працягу ўсяго фільма мы разумеем, што пазіцыя Элема Клімава і Алеся Адамовіча яшчэ больш гуманістычная, чым у Віктара Турава, нягледзячы на тое, што смерці і жорсткасці ў «Ідзі і глядзі» значна больш. Яны наўмысна дэманструюць нам сапраўды жудасныя сцэны спалення вёскі, расстрэлу і многае іншае, каб глядачы разам з галоўным героем Фларыянам зненавідзелі не толькі саму вайну як з'яву, але і непасрэдна тых, хто ў ёй вінаваты. Усё гэта разбіваецца аб момант, калі Фларыян не можа стрэліць у фотапартрэт Адольфа Гітлера ў дзяцінстве. Тады мы разумеем, што Элем Клімаў паказаў нам вайну з яе самага бесчалавечнага боку — забойства мірных жыхароў — не для таго, каб распаліць у гледачах нянавісць, а каб яны прайшлі праз гэтыя страшныя падзеі і такім чынам ачысціліся, бо чалавек, які бачыў усё гэта на свае вочы, павінен знішчыць у сабе любое зло. Таму і назва фільма — заклік да дзеяння, які павінен прымусіць гледача прайсці праз пекла, каб у выніку мець магчымасць збудаваць рай уласнымі рукамі. І толькі ў гэтым выпадку можна будзе з упэўненасцю сказаць, што Другая сусветная вайна ніколі не паўтарыцца.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Арт-лыжка ад бярэзінскага майстра

Унікальная работа можа быць унесена ў Кнігу рэкордаў Гінеса

Працаўніком «нажа і сякеры» настаўнік былой Лагоўскай школы Бярэзінскага раёна Яўген Осіпаў стаў у 55-гадовым узросце, калі са старой ліпы, спілаванай у школьным двары, выказаў 7 крэслаў у выглядзе казачных персанажаў. Атрымалася добра, занятак спадабаўся. Вось і захапіўся новай для сябе справай у вольны час.

ку праца здавалася не вельмі цікавай, але пасля майстар зразумеў, што гэта вялікі магчымасці для творчасці.

Праз пэўны час вырашыў ажыццявіць даўнюю мару дырэктара Бярэзінскага музея драўлянай лыжкі — стварыць самую вялікую арт-лыжку ў свеце. З далёкага ўрочышча прывезлі дуб-волат. Яўген Паўлавіч вырашыў зрабіць лыжку ў выглядзе казачнага цмока, упрыгожыўшы беларускім арнаментом і геральдыкай раёна. Усю цяжкую працу майстар узяў на сябе, у дэкарыраванні дапамагалі малады спецыяліст цэнтра Улад Макавецкі і мясцовы майстар Алесь Паскробка.

Хоць дуб і лічыцца класічным дрэвам для разьбярства такога маштабу, рэзаць яго, зразумела, цяжка. Нарэшце ў 2016 годзе праца была скончана і на XV абласным свяцёконкурсе майстроў драўлянай манументальнай скульптуры яе прэзентавалі. Сёння ж вырашаецца пытанне аб занясенні лыжкі-цмока ў Кнігу рэкордаў Гінеса.

Не толькі ёй можа ганарыцца Яўген Осіпаў. Яго рукамі выкананы іканастас у Мікуліцкай царкве, на якім 1672 внаградзіны! Самому майстру падабаецца ўласная манументальная работа ў Нясвіжы «Чорная панна», створаная

Майстар Яўген Осіпаў на фоне лыжкі-цмока ў бярэзінскім музеі драўлянай лыжкі.

летась падчас пленэра рэзчыкаў. Арыгінальныя творы Яўгена Осіпава — незавершаная калекцыя лыжак, выражаных з усіх парод дрэў Беларусі. Здагадацца, з чаго выраблена кожная работа можна па кветкам і лісточкам, што ўпрыгожваюць яе. А зараз Яўген Паўлавіч займаецца аздабленнем святой крыніцы ў вёсцы Крупа.

Яўген Осіпаў носіць ганаровае званне народнага майстра Беларусі. Ён узнагароджаны дыпламам Мітрапаліта Філарэта «За працу на славу Святой Прысваўнай Царквы», ды-

пламам «18 INTERNATIONAL CULTURE AND ART FESTIVAL», прывезеным з фэсту, які праходзіў у Турцыі, дыпламам за 1-е месца ў XI Рэспубліканскім фестывалі кірмашы народных мастацкіх рамёстваў «Вясновы букет». Мае ў сваёй скарбонцы і шмат іншых узнагарод.

Галоўным у сваёй справе ён лічыць умненне бачыць незвычайнае ў звычайным: калі ідзю ўдалося схапіць за хвост — лічы, палова справы зроблена.

Павел САЛАЎЕЎ, фота аўтара

Млын навін

Нацыянальная бібліятэка Беларусі працягвае адкрываць анлайн свае фонды. Напярэдадні Дня незалежнасці Рэспублікі Беларусь паўнатэкставая электронная калекцыя «Беларуская літаратурная спадчына. Часопісы 1919—1939 гг.» папоўнілася новымі выданнямі. Віртуальны рэсурс змяшчае 270 назваў беларускіх часопісаў, якія выходзілі на тэрыторыі БССР і Заходняй Беларусі ў міжваенны перыяд — гэта больш як 4000 нумароў. Для зручнасці карыстальнікаў дакументы структураваныя па тэматычных рубрыках: літаратура і літаратуразнаўства, адукацыя і выхаванне, мастацтва, ахова здароўя і медыцынскія навукі, палітыка і грамадства, рэлігіязнаўства, эканоміка і г. д. Праект будзе цікавы даследчыкам у розных галінах навукі, супрацоўнікам бібліятэк, архіваў, музеяў, і ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай Беларусі.

Фотавыстаўка пад адкрытым небам «А ў нас у двары...» працуе ў Музеі «Лошыцкая сядзіба», філіяле Музея гісторыі горада Мінска. У экспазіцыі адлюстраваны малавядомыя старонкі жыцця сядзібнага флігеля ў 1970-я гады. Менавіта з двара пачынаецца «пачуццё дома». Жыхары абсталявалі тут кветнік, пасадзілі садовыя хмызнякі і дрэвы. Дзеці гулялі ў футбол, дарослыя — у даміно... Фотаматэрыялы для выстаўкі прадставілі былыя жыхары. На здымках — набярэжныя Свіслачы і Лошыцы, паркавыя алеі, былыя будынкі млына і заводаў, іншыя памятныя мясціны Лошыцкага сядзібна-паркавага комплексу. Асабліваю цікавасць выклікаюць здымкі маленькіх насельнікаў сядзібы. Уражанні ўзмацняюць музыка 1970-х гадоў, аўдыёспектаклі, песні з кінастужак. А юныя наведвальнікі змогуць пагуляць у «класікі», «крыжыкі-нулікі».

У Мастацкай галерэі Полацкага гісторыка-культурнага музея-заказніка адкрылася выстаўка фотаграфій Васіля Белякова «Архітэктура зямлі беларускай». Знаёмства з экспазіцыяй дазваляе завочна адправіцца ў вядомыя месцы, малавядомыя, цяжкадаступныя раёны краіны, пра якія не распавядаюць экскурсаводы. Аўтар прадставіў больш за 100 здымкаў, якія былі зроблены ім за гады нястомных падарожжаў па Беларусі. Ужо 18 гадоў фотамастак даследуе беларускія гарады і вёскі ў пошуках маляўнічых куткоў прыроды і помнікаў архітэктуры. У цэнтры ўвагі Васіля Белякова, здымкі якога напоўнены асаблівым настроем і атмасферай месцаў, якія яго натхнялі, — тое, што варта любіць, абараняць і захоўваць: лясы, вадасховішчы, паселішчы, храмы, замкі...

Магілёў быў адным з першых гарадоў нашай краіны, дзе пачалі з'яўляцца работы вулічных мастакоў. Цэнтр гарадскіх ініцыятыў з партнёрамі ў розныя гады спрыяў развіццю стрыт-арта ў абласным цэнтры. Напрыклад, у чэрвені ў межах праграмы развіцця моладзі «Далучайся!» прайшоў маштабны фестываль «Doma». На старонцы <http://streetart.urbanistic.by> можна знайсці падрабязную карту, на якой нанесены найбольш важныя аб'екты вулічнага мастацтва і інфармацыя пра аўтараў, гісторыю стварэння работ. Фрэскі, графіці і іншыя аб'екты згрупаваны і пазначаны аднолькавым колерам. Частка цікавых работ, страчаных з цягам часу, пазначана на карце шэрымі значкамі, але іх можна ўбачыць на фатаграфіях. Аўтары праекта імкнуцца павысіць прывабнасць Магілёва для моладзі з усёй Беларусі, а таксама натхніць актыўных жыхароў на стварэнне аналагічных работ у сваім горадзе.

Міра ІУКОВІЧ

Продак гульнявых сталоў

У экспазіцыі музея «Замкавы комплекс «Мір»» прадстаўлены заходне-ўрапейскія ламберныя сталы, пакрытыя зялёнай тканінай (канец XIX — пачатак XX стст.).

Ламберныя сталы для гульні ў карты — квадратныя ці прамавугольныя і, як правіла, складныя — продак усіх сучасных гульнявых сталоў. З'явіўся ў XIV ст. у Іспаніі, калі нарадзілася картажная гульня «ламбер». Яго сталёную для зручнасці падліку вынікаў шматгадзіннай гульні пакрывалі сукном ці скурай, дзе змяшчалі крэіды для запісу бітак і шчотачкі для сцірання запісаў. Характэрнай рысай з'яўляецца тое, што ніводзін з гульцоў, седзячы за сталом, не меў перавагі. У картажным століку няма перакладзіны паміж ножкамі, што дазваляе гульцам адчуваць сябе свабодна. Часта ў канструкцыі прадугледжваліся невялікія высоўныя шуфляды, у якіх можна было захоўваць усё неабходнае. Колькасць і памер іх залежалі ад формы і памеру стала, звычайна — адна-дзве.

Папулярнасць ламберных столікаў атрымалі ў Францыі і Англіі ў XVI ст., калі назіраўся пік захаплення гэтай гульнёй. Найбольш цікавіліся ламберам у Францыі ў эпоху кіравання Людовіка XIV, караля-сонца (1643—1715). Версальскія дэкаратары прыстасавалі звычайныя сталы для картажных гульняў. Да XVIII ст. сталы ускладніліся і яго можна было складваць. Увайшоўшы ў моду, удзень ён служыў

п'едэстам для ваз з кветкамі, а да прыходу гасцей раскладаўся. Часта сталы былі парныя.

Прыкладна ў сярэдзіне XVIII ст. падчас кіравання Кацярныні II картажная гульня і ламберныя столікі прыйшлі ў Расію. Англічане да XVIII ст. часта выкарыстоўвалі картажныя сталы для чаювання. У далейшым, пасля распаўсюджвання гульні ламбер, сталы пачалі прымаць мудрагелістую форму, аздабляцца спецыяльнымі выступамі, аб'ёмнымі формамі, заглыбленнямі для карт, фішак і г. д.

Менавіта за картажным столікам зрабіў сваё вынаходніцтва сэр Джон Мантэг'ю, 4-ы граф Сэндвіч, кіраўнік брытанскага адміралцейства. Праводзячы ноч за брыджам, лорд вырашыў перакусіць і, не жадаючы пэццаць рукі ці прыпыняць гульню, загадаў прынесці яму бутэрброды, накрытыя зверху кавалкам хлеба, — сучасны сэндвіч.

Юлія БЯЗНОСІК, навуковы супрацоўнік музея «Замкавы комплекс «Мір»», фота аўтара

Дзе жывуць духі зямлі?

Гамяльчанка Таццяна Майсева — цікавы і зямельны апавадальнік, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Любімыя тэмы для творчасці — жывёльны і раслінны свет роднага краю.

Вось і новую кнігу нарысаў «Захавальніцы духа Зямлі», якая выйшла ў гомельскім выдавецтве «Барк», аўтар прысвяціла лясным ягадным раслінам.

Ці ведаеце вы, што сабраны за сезон насельніцтвам і нарыхтоўчымі арганізацыямі ўраджай журавін у Беларусі складае некалькі дзясяткаў тысяч тон? Толькі з балота

Ельня, напрыклад, мясцовыя жыхары здаюць ягад прыкладна на адзін мільён долараў! Нягледзячы на вялікую лічбу, гэта прыкладна адна дзясятая ўраджаю дзікарослых раслін.

У новай кнізе, прысвечанай расліннай разнастайнасці лесу, Таццяна Майсева з цеплынёй і любоўю распавядае пра нашы любімыя ягады: суніцы лясныя і чарніцы звычайныя, маліну і ажныны, брусніцы і журавіны балотныя, прапануе чытачу завочна павандраваць па лесе менавіта ў той перыяд, калі з гарачымі днямі і наваліцамі прыходзіць ягадная пара.

Цікава і пазнавальна, з веданнем справы аўтар піша пра своеасаблівасць, умовы жыцця, спосабы размнажэння, правілы нарыхтоўкі сыравіны (пладоў, лісця), а побач дае падборкі лічбаў і фактаў па кожным з відаў ягаднікаў, рэкамендацыі па іх вырошчванні, парады па апрацоўцы і захоўванні лясных ягад, гатаванні розных страў і выкарыстанні ў медыцынскіх мэтах. Чытаецца гэтае «вандраванне» з цікавасцю, бо напісана добра літаратурнай мовай.

Свае публіцыстычныя нарысы Таццяна Майсева адрасуе чытачам, якія любяць і адчува-

Таццяна Майсева

Фотачерны о лесных ягадных растениях

юць прыроду, хацелі б вырошчваць лясныя ягады ў сябе дома.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Вынікі

«Трэба шукаць словы...»

Нягледзячы на тое, што незлічоную колькасць разоў тэатру прадказвалі гібель, маўляў, прыйшло кіно, тэлебачанне, лічбавыя тэхналогіі — нашто ён патрэбны? — тэатр жыве і не збіраецца знікаць. Ні экран, ні гаджэт не заменіць жывога чалавека, абмен тонкімі энергіямі паміж глядачамі і артыстамі (а цераз дзею на сцэне — далучэнне да несмяротных класічных твораў, ідэй любові, добра, Бога, вечнасці). У гэтым перакананая Таццяна Арлова, тэатральны крытык, заснавальнік айчыннай школы тэатральнай журналістыкі, аўтар шматлікіх навуковых публікацый і выданняў, прафесар, доктар філалагічных навук. Нягледзячы на свой паважаны ўзрост (днямі Таццяна Дзмітрыеўна адсвяткавала 85-гадовы юбілей), яна — па-ранейшаму няўрымслівая ў працы, не ведае спачыну: выкладае ў Інстытуце сучасных ведаў, супрацоўнічае са СМІ, публікуецца на вядомых парталах. А нядаўна ад выдавецтва «Мастацкая літаратура» атрымала падарунак: пабачыла свет яе кніга «Алгарытмы ўдачы», на старонках якой аўтар распавядае пра дзеячы культуры і мастацтва, акцёраў, рэжысёраў. Таццяна Дзмітрыеўна падзялілася з карэспандэнтам «ЛіМа» думкамі пра кнігу, творчасць і поспех.

— Працуючы над выданнем, вы праявілі сябе і як псіхалаг...

— Псіхалогіяй цікавілася заўжды. Любы крытык павінен быць псіхалагам... Як жа без паглыблення ў душу чалавека пісаць пра яго? Тым больш, што калі-нікала трэба трактаваць асабістыя моманты, якія дапамагаюць у творчасці.

Кніжка стваралася даволі доўга. Пад вокладкай яе — творчыя партрэты асоб, за дзейнасцю якіх уважліва назіраю. У паняцце «алгарытм удачы» ўключаю ўсё тое, што прыносіць поспех, у тым ліку якасці характару, якія спрыяюць творчай рэалізацыі.

Тут сустракаюцца элементы інтэрв'ю, але больш разваг. Выданне складаецца з трох частак. Першая — «Сышла эпоха» — распавядае пра такія легендарныя імёны, як Стэфанія Станюта, Валеры Рэўскі, Расціслаў Янкоўскі. Другая частка — «Магічны крышталі» —

пра прызнаных майстроў сцэны, сярод якіх — Генадзь Аўсянікаў, Генадзь Гарбук, Бэла Масумян. І трэцяя — «Акцёрскі клас» — пра найбольш запатрабаваных цяпер, тых, хто дэманструе высокі ўзровень майстэрства, напрыклад, Віктар Манаеў, Таццяна Мархель, Павел Харланчук.

— Назавіце тры галоўныя складнікі поспеху.

— Па-першае, талент. Ён альбо ёсць, альбо няма. Выяўляецца ў тым, як чалавек працуе. Бывае, што хтосьці добра выглядае, мае добрыя дадзеныя, пастаўлены голас, а кар'ера так і не атрымліваецца, бо сапраўднага таленту і няма. Праўда, рэдка хто прызнаецца сабе ў тым пасля выхаду з інстытута. Але калі талент ёсць, тут нельга без падрыхтоўкі, каб таленавіты чалавек вырас да прафесіянала. Калі ты прафесіянал, ты ўсё робіш свядома, уключаючы сюды не толькі розум, але і сэрца, і душу.

Другое, што павінна быць, гэта — працавітасць. Але не рацыянальная, маўляў, калі трэба, прымушы сябе сесці і зрабіць, а калі выседзеў на працы ад званка да званка, то дома лягу на каналу — і ўсё. Патрэбна творчая працавітасць: калі ўвесь час нешта шукаеш, чытаеш, глядзіш, назіраеш, размаўляеш з людзьмі. Менавіта такая працавітасць фарміруе чалавечую індывідуальнасць, робіць ні на кога не падобным.

Што наконт трэцяга складніку, дык у тэатры шмат вырашае выпадак: пашанцавала табе альбо не. Цябе могуць не заўважыць, не запрасіць, не ацаніць... Як шмат людзей пражывае сваё жыццё недаацэненымі, незразумелымі. У людзей, пра якіх пішу я, праз іх аптызм жыццё складаецца так, што не заўважыць іх проста нельга.

— Праца літаратурнага тэатральнага і крытыка ў нечым падобная. Ці можна, на вашу думку, пра бліжэй твор адкрыта сказаць, што ён — бліжэй? Ці крытык павінен думаць і пра аўтара, якога такі «прысуд» можа забіць?

— Здраецца, што крытык пазіцыянуе сябе як бога: маўляў, я такі разумны, а вы, «творцы», да мяне не дацягнуліся, у вас усё кепска. Атрымліваецца суб'ектыўнасць, і гэта дрэнна. Але куды ад яго сыдзе, доля яго ёсць у

Фота з сайта miniprad.by

любой крытыцы. Успрымаецца ж ён усімі па-рознаму, адпаведна ўзроўню падрыхтоўкі.

Але найлепшая крытыка — гэта тая, якая дапамагае выправіць памылкі, скіраваная на паляпшэнне справы, на добрамыслівасць. Трэба шукаць словы і спосабы выяўлення, тлумачыць свой пункт погляду — тады на цябе ў крыўдзе ніхто не будзе, бо ты давядзеш сваю думку. Я сьбрую з тымі, каго крытыкавала. Хаця і лічуся даволі злым крытыкам...

І ўсё ж складана ў гэта паверыць. Таццяна Дзмітрыеўна — чалавек вельмі далікатны і тактоўны. Нават кніга яе, пра якую ішла гаворка, пачынаецца з малітвы да Госпада: «Хай я буду мысляром, але не занудай. Карысным, але не дэспатам... Навучы мяне выяўляць добрае там, дзе яго чакаюць, і распазнаваць нечаканыя таленты ў іншых людзях».

Не «Я» — і «свет», а «свет» — і толькі потым — «я», — вось чым павінен кіравацца любы крытык, — сцвярджае Таццяна Арлова.

Яна БУДОВІЧ

Пацеха з меха

Мікола МЯТЛІЦКІ

І гэтак бывае

Мой сябар даслаў мне аповед на суд:
Чытай, падкажы ці

ў парадку ўсё тут.

Герой яго твора — цыбаты Кастусь
На дзеўчыну Надзю злуецца чамусь.
Да інішага горнецца!.. З распачы той
Ад крыўды памкнуўся душой да другой
І так салаўём перад Таняй пня,
Што нават забыўся прылашчыць яе:
Прыняўся адразу штосілы ўздыхаць,
Што толькі ён Надзю

і здатны кахаць.

Твой твор, як і ты, дружа мой,
састарэў.

І дзе ён, сучаснай эпохі на веў?
Цяпер бы і з Надзям, і з Таняй — уміг
Хлапцы б «закруцілі» на двух,
на траіх.

І нават не ўспомнілі б заўтра імя,
Сустрэўшыся зноўку з дзвюма
ці трыма.

Пачуў маю крытыку сябар — умлеў,
Як Гогаль калісь, твор спаліць
захацеў.

Анатоль ЗЭКАЎ

У чужым пакоі

...чужы, выпадковы пакой
без следу нас праглыне.

А мы з табою на Выспе Граху
здымаем нарэшце маскі...

Алесь Гібок-Гібоўскі

Цябе не ваджу я дадому,
а ў нейкім чужым катуху

кахаю, бывае, да стомы,
а дома вось так не магу.

Твой стан абдымаючы гонкі,
з табою магу ўсё рабіць,
бо нас не заснее тут жонка,
каб жарсць нашу перапыніць.

Без боязі мы, без апаскі,
няхай хоць грукочуць грамы,
кахаемся, скінуўшы маскі
і ўсё, ў што апрануты мы.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Анатоль ГАРМАЦЮК

Сёе-тое пра літаратараў

Або-або

Паэт па сакрэту прызнаецца другому паэту:
— Разумееш, я чытаю вельмі многа вершаў і калі пішу
свае — атрымліваецца плагіят. Не ведаю ўжо, што і ра-
біць...

— А ты або нічога не чытай, або нічога не пішы, — па-
раіў калега.

«Апладысменты»

Паэт гаворыць слухачам:
— Даражэнькія, мне неяк няёмка... Не трэба за кож-
ным вершам так гучна апладзіраваць!
— А мы ўсё роўна будзем! — пачулася з залы. — Таму
што баімся заснуць.

«Працавіты»

У літаратара быў прыныць: ні дня без радка. І калі ні-
чога не атрымлівалася, ён усё роўна пісаў — у свой дзён-
нік: «Сёння не з'явілася думак...»

Спыніць не ўдасца!

— Кажуць, што ў маіх вершах ні свежых ідэй, ні паэ-
зіі, — гаворыць Панас Макаравіч жонцы. — Нічога, па-
этам я магу і не быць, ёсць жа яшчэ проза і драматургія!

Рэцэнзія

З аднаго боку, у зборніку сёе-тое ёсць, а з другога — і
няма. Бо тое, што ёсць, не сваё. Але ж аўтар творча пе-
рарабляе тое, што ўзяў у класікаў і сучасных паэтаў. Так
што зборнік ёсць, а вось ці будзе паэт — пабачым...

З украінскай мовы пераклаў Міхась СЛІВА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзясні Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфару
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
30.07.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 841

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2194

Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.